

Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Географія України (частина III):
робочий зошит для практичних занять

Студента (ки) _____

Групи _____

Кам'янець-Подільський-2021

УДК 911.2(477)(076)
ББК 26.82(4УКР) я7
Ч-49

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою природничого факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 9 від 26 жовтня 2021 року)*

Рецензенти:

Волощук Ю.В. – доктор економічних наук, доцент кафедри, директор навчально-наукового інституту заочної і дистанційної освіти Подільського державного аграрно-технічного університету

І.В. Федорчук – кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології, Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка.

Касіяник І.П. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Чернюк Г.В., Любинська І.Б.

Ч-49 Робочий зошит для практичних занять з курсу «*Географія України*» (частина III).–
Кам'янець-Подільський: Видавничо-поліграфічне підприємство «'Апостроф», 2021. – 112 с.

Робочий зошит для практичних занять з курсу «Географія України» (частина III) підготовлено відповідно до навчальної та робочої програми дисципліни «Географія України» для студентів 1-2 курсу денної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Географія) та спеціальності 106 Географія. Практикум містить 24 завдань по темах програми для аналізу компонентів економіко - географічної характеристики території із курсу «Географія України». Завдання практичних робіт включають картографічні заготовки, контурні карти, методичні поради щодо їх виконання.

УДК 911.2(477)(076)
ББК 26.82(4УКР)я7

©Чернюк Г.В., Любинська І.Б.
©Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка.

Мета навчального курсу: формувати практичні навички та закріплювати знання про суспільно-географічне положення України, природно-ресурсний потенціал, демографічну ситуацію, розвиток та розміщення провідних галузей економіки та міжгалузевих комплексів тощо. Важливим завданням курсу є формування практичних навичок дослідження стану соціально-економічного розвитку областей України, визначення перспектив їх розвитку.

Навчальні компетентності студентів:

- вміти давати оцінку та знати особливості економіко-географічного, геополітичного, транспортно-географічного положення України;
- володіти знаннями щодо особливостей природно-ресурсного потенціалу України та проблем його освоєння;
- визначати особливості демографічних проблем розвитку держави, вміти їх пояснювати;
- знати закономірності розміщення територіальної організації виробничих сил України та її окремих регіонів, вміти визначати основні проблеми;
- вміти аналізувати загальні закономірності та особливості регіональної диференціації та перебігу економічних і соціальних процесів в Україні;
- вміти аналізувати процеси територіальної диференціації господарства;
- вміти проводити характеристику окремих територіально-виробничих комплексів, промислових і транспортних вузлів, сільськогосподарських зон; економічних районів; окремих регіонів країни, визначити проблеми та шляхи подальшого розвитку.

Робочий зошит розрахований на здобувачів освіти за напрямком підготовки «Географія».

ЗМІСТ

Практичне заняття № 1. Тема: Соціально-економічна географія України як наука. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території країни.....	5
Практичне заняття № 2. Тема: Адміністративно-територіальний устрій України	8
Практичне заняття № 3. Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави	11
Практичне заняття № 4-5. Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси	17
Практичне заняття № 6-7. Тема: Загальна характеристика господарства України. Територіальна та галузева структура ПЕК України	27
Практичне заняття 8-9. Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури	28
Практичне заняття № 10 Тема Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).....	32
Практичне заняття № 11. Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України.....	37
Практичне заняття № 12. Тема: Лісовиробничий комплекс України	41
Практичне заняття № 13. Тема: Будівельний комплекс України	44
Практичне заняття № 14-15 Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК).....	47
Практичне заняття № 16. Тема: Географія легкої промисловості України	55
Практичне заняття № 17. Тема: Географія харчової промисловості України	58
Практичне заняття № 18-19. Тема: Транспортний комплекс. Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості.....	62
Практичне заняття № 20. Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.....	66
Практичне заняття № 20-24. Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України	68
Додатки	87

Практичне заняття № 1

Тема: Соціально-економічна географія України як наука. Суспільно-географічне положення України. Історико-географічні особливості формування території України.

Навчальні цілі: визначити місце соціально-економічної географії в системі географічних наук, розкрити особливості історико-економічного розвитку Української держави; визначити економіко-географічне та геополітичне положення, розкрити особливості адміністративно - територіального устрою України, показати місце України на економічній та політичній картах світу.

Основні поняття: глобальний український простір, державна територія, державний кордон, економіко-географічне положення, етнічні землі, політико - адміністративний устрій, політико-географічне положення, суспільно-географічне положення, транспортно-географічне положення.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка площа України?
2. Яке місце займає Україна в Європі за площею?
3. Поясніть походження назви «Україна».
4. Чим відрізняються поняття «країна» і «державна»?
5. З якими країнами Україна має сухопутний і морський кордон?
6. Які держави для України є сусідами першого, другого, третього порядку?
7. Назвіть області, які не мають виходу до державного кордону.
8. Назвіть області, які мають прямий вихід до Чорного та Азовського морів.
9. Яка область України найбільша за площею?
10. Яка область України найменша за площею?
11. Яка область України має державний кордон з найбільшою кількістю сусідніх держав?
12. Назвіть столиці різних державних утворень під час формування України.

Питання для обговорення:

1. Предмет, об'єкт, завдання соціально-економічної географії України як науки.
2. Історико-географічні аспекти формування державної території України. Етнічні території.
3. Дати оцінку суспільно-географічного положення України (в різних аспектах). Визначити позитивні та негативні риси (за планом характеристики у додатку 1).
4. Делімітація та демаркація державних кордонів України. Сучасні проблемні аспекти.
5. Характеристика сучасного адміністративно-територіального устрою (АТУ) України.

Завдання:

1. Використовуючи додаток 2 та карту в атласі вивчити історико-етнографічні землі України.
2. Використовуючи карту адміністративно-територіального устрою України вивчити головні адміністративно-територіальні одиниці держави.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

1. Підготувати реферативне повідомлення на тему:

«Становлення соціально-економічної географії України та розвиток власної економіко-географічної школи в Україні (персоналії)».

«Державна символіка України та її геральдичне трактування»

2. Проаналізуйте історичні аспекти формування території України в різні періоди та заповніть таблицю.

Етап формування (рік)	Процеси та зміни, що відбувались у формування території держави
1917-1918 рр.	
1919 р.	
1922-1939 рр.	
1940 р.	
1945 р.	
1951 р.	
1954	

3. Визначте позитивні й негативні риси суспільно-географічного положення України. Результати запишіть у таблицю.

Географічне положення	Позитивні риси	Негативні риси
Економіко-географічне положення (ЕГП)		
Політико-географічне положення (ПГП)		
Транспортно-географічне положення (ТГП)		

4. Користуючись атласом України та додатком 2 нанесіть на контурну карту України: історико-етнографічні землі, головні адміністративно-територіальні одиниці України, географічний центр України та Європи, держави з якими межує Україна.

Рекомендована література:

1. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: навчальний посібник. – К, 2006.
2. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.

Практичне заняття № 2.

Тема: Адміністративно-територіальний устрій території України.

Навчальні цілі: Розглянути історію формування адміністративного устрою України та розглянути сучасний адміністративний устрій після проведення реформи децентралізації.

Основні поняття: Адміністративно-територіальний устрій, децентралізація, територіальна громада.

Актуалізація знань:

1. Що таке адміністративно-територіальний устрій.
2. Що таке децентралізація?

Завдання:

1. Заповнити таблицю

Століття (роки)	Одиниці адміністративно- територіального устрою	Назви найбільших одиниць районування
XVIII - на початку XIX ст.		
II пол. XIX ст. – 1917 р.		
1917-1922 рр.		
1922–1940-і рр.		
1950-ті–1980-ті рр.		
1990-ті рр.		
2020р.		

1. Історія формування адміністративного устрою України

пол. XIX ст.

В кінці XVIII - на початку XIX ст. територія України входила до складу Росії, Австрії та Угорщини. В Російській імперії одиницями адміністративно-територіального поділу були губернія - повіт - волость. Українські землі утворювали 6 губерній (з 1796 р.): Київську (центр - Київ), Подільську (Кам'янець-Подільський), Волинську (Житомир), Малоросійську (Чернігів), Слобідсько-Українську (з 1835 р. - Харківську, Харків) та

Новоросійську(Новоросійськ /Дніпропетровськ/). У 1802 р. Малоросійська губернія була поділена на Чернігівську та Полтавську, а Новоросійська - Миколаївську (з 1803 р. - Херсонська), Катеринославську та Таврійську (центр - Сімферополь). Таким чином, українських губерній стало 9. Частково українські землі входили також до Люблінської, Сідлецької, Бесарабської, Гродненської, Мінської, Курської, Воронежської губерній, Області Війська Донського тощо.

В Австрійській імперії одиницями адміністративно-територіального поділу були край - округ - дистрикт. Українські землі входили до коронного краю Королівство Галичини та Лодомерії (з 1772 р.). Як окремих округ до королівства входила Буковина, яка з 1849 р. виділена як коронний край Герцогство Буковина. В Угорщині окремих край утворювала українська Підкарпатська Русь.

II пол. XIX ст. – 1917 р.

З кінця XIX ст. в офіційній статистиці Російської імперії на території України виділялось три групи губерній: 1) Південно-Західний край (Київська, Подільська та Волинська губернії), 2) Лівобережна Україна (Харківська, Чернігівська та Полтавська губернії), 3) Новоросія (Херсонська, Катеринославська і Таврійська губернії). Західноукраїнські землі у 1867 р. були об'єднані в складі Австро-Угорської імперії, де введені нові адміністративно-територіальні одиниці - повіти.

1917-1922 рр.

В цей час на території України постійно відбувалися військові дії, тому її АТУ неодноразово змінювався і не був реально дієвим. Нові губернії утворювались завдяки місцевим ініціативам, без наукового та господарського обґрунтування, практично безконтрольно і неузгоджено.

До 1921 р. на території України утворилось 12 губерній: Волинська (центр - Житомир), Донецька (з Обл. Війська Донського, Бахмут), Катеринославська, Запорізька, Київська, Кременчуцька, Миколаївська (замість Херсонської), Одеська, Подільська (Вінниця), Полтавська, Харківська, Чернігівська. Таврійська губернія була розформована (північ відійшов до Катеринославської губернії, південь - як Кримська АРСР в РСФСР). На західноукраїнських землях, де змінювалася влада, АТУ безперервно змінювався.

1922 – 1940-і рр.

Після „переділу” світу на початку 1920-х років територія сучасної України входила до складу СРСР (з 1922 р.), Польщі, Чехословаччини та Румунії. У 1923 р. в Українській РСР прийнято новий адміністративно- територіальний поділ: губернія-округ-район. Залишилося 9 губерній (Миколаївську приєднано до Одеської, Запорізьку - до Катеринославської, а Кременчуцьку розформовано) та було створено 53 округи. У 1924 р. з частин Балтського і Одеського округів створено Молдавську АРСР. У 1925 р. губернії було ліквідовано: центр-округ-район. Кількість округів скорочено до 41 (до 1929 р. – до 40).

В Польщі з 1923 р. виділялись воєводства та повіти. Українські землі входили до складу Львівського, Станіславського, Тернопільського, Волинського, частково Поліського (Підляшшя), Люблінського (Холмщина) воєводств. В Чехословаччині з 20-х років виділялись краї-повіти-громади. Українські землі входили до країв Підкарпатська Русь та частково Словаччина (Пряшівщина). З 1925 р. в Румунії утворені провінції та округи. Українські землі входили до провінцій Буковина, Бессарабія, частково Мармарош.

У 1930 р. В Українській РСР було ліквідовано округи у зв'язку з колективізацією і необхідністю оперативного керівництва низовими адміністративними районами. Але практика показала неможливість управління значною кількістю районів, тому розпочалось розукрупнення економічних районів (Україна продовжувала утворювати один район) - створювались області (центр-область-район). У 1932 р. в Україні утворено 7 областей - Вінницька, Дніпропетровська, Донецька (у 1938-61 - Сталінська), Київська, Одеська, Харківська та Чернігівська; у 1937 - ще чотири - Миколаївська, Полтавська, Кам'янець-Подільська (з 1954 р. - Хмельницька) та Житомирська; у 1938 р. з Донецької

виділено Ворошиловградську (у 1958- 70 та з 1990 - Луганська); у 1939 р. утворено Запорізьку, Кіровоградську та Сумську області. Цього ж року було приєднано західноукраїнські землі, де було утворено області: Львівську, Станіславську (з 1962 - Івано- Франківська), Дрогобицьку, Волинську, Ровенську (з 1991 р. - Рівненська), Тернопільську. У 1940 р. було приєднано Північну Буковину і Бессарабію, де утворено Чернівецьку та Ізмаїльську області, а також виділено як союзну республіку Молдавію. У 1944 р. з частини території Миколаївської та Дніпропетровської областей утворено Херсонську область. У 1946 р. на приєднаних закарпатських землях утворено Закарпатську область.

1950-ті – 1980-ті рр.

У 1954 р. було утворено Черкаську область та приєднано від Росії Кримську область; Ізмаїльську область приєднано до Одеської. Таким чином, на території Української РСР існувало 26 областей.

У 1957 р. Держпланом СРСР утворено економічні адміністративні райони (ЕАР). На території України 11 ЕАР об'єднали 26 областей: однообласні – Сталінський, Ворошиловградський, Дніпропетровський, Запорізький, Одеський та кількаобласні – Харківський (Харківська, Полтавська, Сумська), Київський (Київська, Житомирська, Чернігівська,

Черкаська, Кіровоградська), Вінницький (Вінницька, Хмельницька), Херсонський (Херсонська, Миколаївська, Кримська), Львівський (Львівська, Волинська, Ровенська, Тернопільська), Станіславська (Станіславська, Дрогобицька, Закарпатська, Чернівецька).

У 1959 р. Дрогобицьку область було приєднано до Львівської.

У 1960 р. виділено на території України ще 3 ЕАР – Кримський, Полтавський і Черкаський (Черкаська, Кіровоградська обл.).

У 1965 ліквідовано ЕАР, відбувся перехід до галузевого управління народним господарством.

1990-ті рр.

Кримська область у 1992 р. отримала статус автономної республіки.

2. Які зміни відбулися в адміністративно - територіальному устрої України.
3. Що таке децентралізація?
4. Що таке об'єднані територіальні громади?
5. Перерахуйте основні ознаки територіальної громади.

Практичне заняття № 3.

Тема: Природно-ресурсний потенціал України та його вплив на рівень економічного розвитку держави.

Навчальні цілі: охарактеризувати природно-ресурсний потенціал України, пояснити його вплив на економічний розвиток держави.

Основні поняття: природні умови, природні ресурси, раціональне використання природних ресурсів, природно-ресурсний потенціал, агрокліматичні, водні, мінеральні, земельні, лісові, біологічні та рекреаційні ресурси.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Що таке природні умови та природні ресурси?
2. Якими природними ресурсами Україна забезпечена найбільше?
3. Яка природна зона України найкраще забезпечена мінеральними ресурсами?
4. Назвіть найбільші вугільні басейни України.
5. Назвіть найбільші нафтогазоносні провінції й області України та найбільші родовища нафти та газу.
6. Назвіть найбільші залізородні басейни України.
7. Назвіть найбільші родовища руд чорних й кольорових металів та нерудної сировини.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризувати основні поняття даної теми та навести класифікацію природних ресурсів за різними ознаками та авторами.
2. Яка роль земельних ресурсів в економіці України? Дайте суспільно-географічну характеристику земельних ресурсів України.
3. Особливості водних ресурсів України та їх характеристика. З чим пов'язані основні проблеми водогосподарського комплексу України? Запропонуйте шляхи вирішення проблем ВГК Харківської області, Криму, Донбасу, Закарпаття тощо.
4. Які основні показники формують агрокліматичні умови? Який вплив вони здійснюють на розвиток господарства? Основні особливості агрокліматичних ресурсів України.
6. Що таке рекреаційні ресурси? Які види рекреаційних ресурсів (природні чи соціально-економічні та які з них) на даний час є базою для розвитку рекреаційного комплексу України? Назвіть основні об'єкти, які занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО від України станом на 01.09.2013 р.
7. Охарактеризуйте флористичні та фауністичні ресурси України. У чому полягає проблема їх раціонального використання? Враховуючи розвиток високотехнологічних галузей економіки України, яка галузь господарства може сприяти частковій або повній заміні флористичних та фауністичних ресурсів?

Географічний мінімум:

1. Використовуючи додаток 3 та карту атласу «Мінерально-сировинна база» вивчити родовища корисних копалин.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Особливості використання земельних ресурсів у вашій області.
2. У чому ви бачите причини низької ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві? Як ви вважаєте, чи доцільним буде для України проведення агроекологічної класифікації територій? Які умови для цього необхідні?
3. Особливості рекреаційних ресурсів вашої області. Схарактеризуйте умови використання даних ресурсів, визначить перспективні території.

Хід семінарсько-практичного заняття:

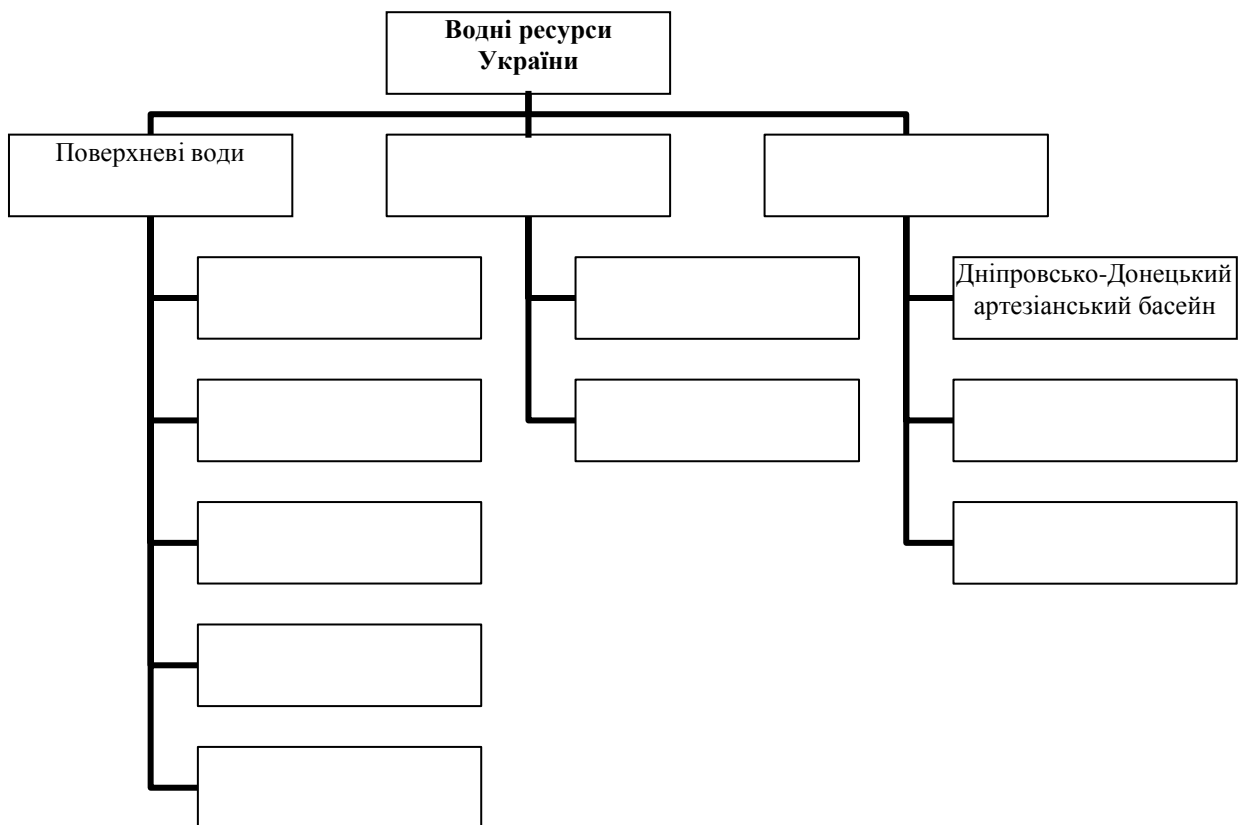
1. У таблиці знайдіть відповідність між корисними копалинами та їх родовищами
- 2.

№ п/п	Вид корисної копалини	№ п/п	Назва родовища	
1	Горючі сланці	1	Лопушнянське	
2	Нікелеві руди	2	Великотокмацьке	
3	Газ	3	Липовеньківське	
4	Нафта	4	Микитівське	
5	Залізні руди	5	Гринівське	
6	Марганцеві руди	6	Немирівське	
7	Ртутні руди	7	Лавриківське	
8	Сірка	8	Бовтишське	
9	Цеоліт	9	Квасівське	
10	Мінеральні води	10	Сокирницьке	

3. Висловіть своє бачення такої проблеми як приватизація землі? За допомогою таблиці «Так-Ні» обґрунтуйте її позитивні та негативні наслідки.

Так (позитивні)	Ні (негативні)

4. Заповніть схему: «Водні ресурси України». Наведіть приклади основних видів водних ресурсів.

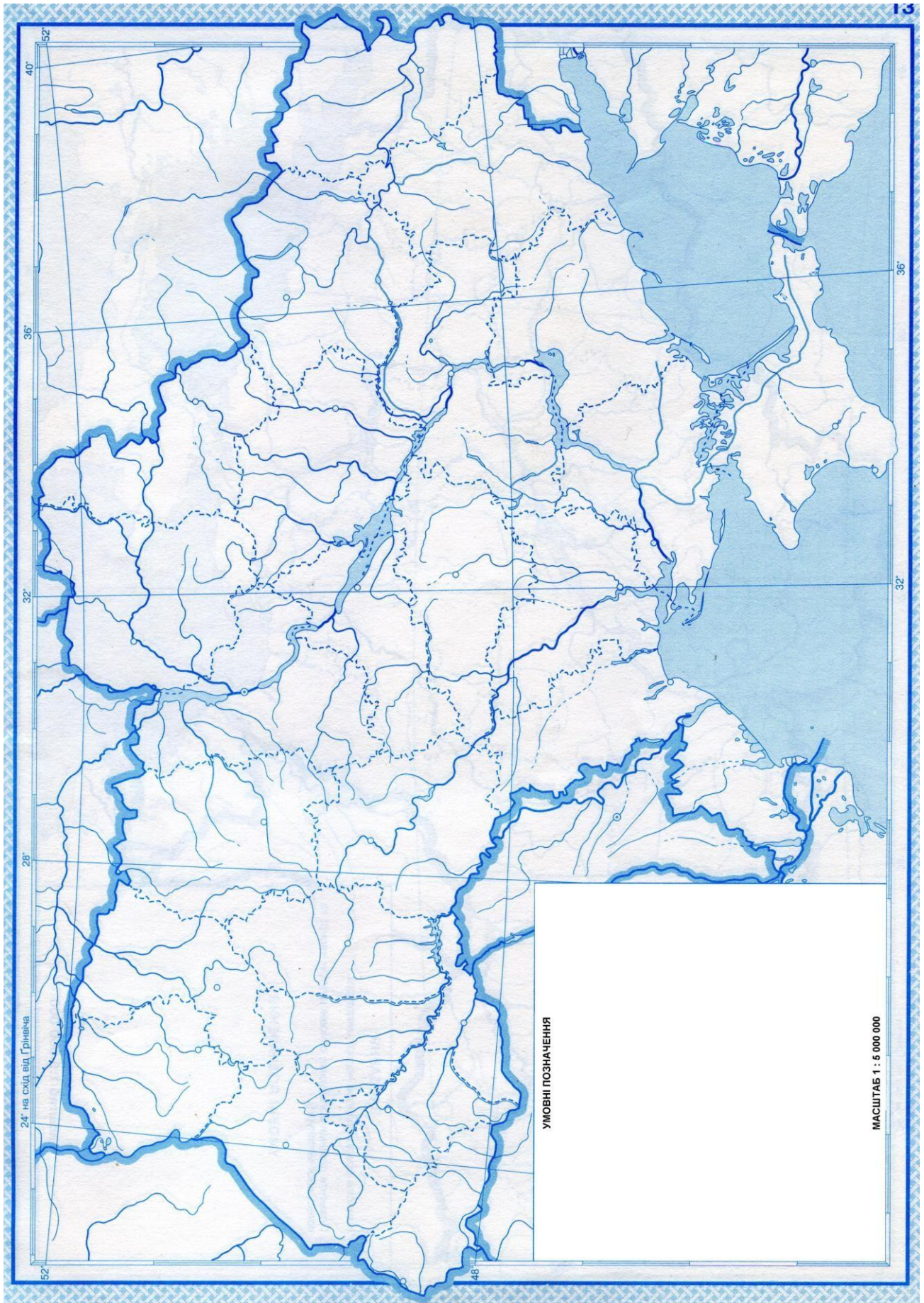
5. За допомогою атласу заповніть таблицю, вказавши назви природних туристсько-рекреаційних об'єктів привабливих для туристів і рекреантів та сприятливих для розвитку туристсько-рекреаційної сфери України.

Область України	Назва природного туристсько-рекреаційного об'єкту
Луганська	Провальський стіп
АРК	
Волинська	
Дніпропетровська	
Донецька	
Закарпатська	
Запорізька	
Івано-Франківська	
Львівська	
Миколаївська	
Одеська	
Сумська	
Тернопільська	
Херсонська	
Хмельницька	
Черкаська	

6. На контурних картах України позначити основні родовища паливних, рудних та нерудних ресурсів.

Рекомендована література:

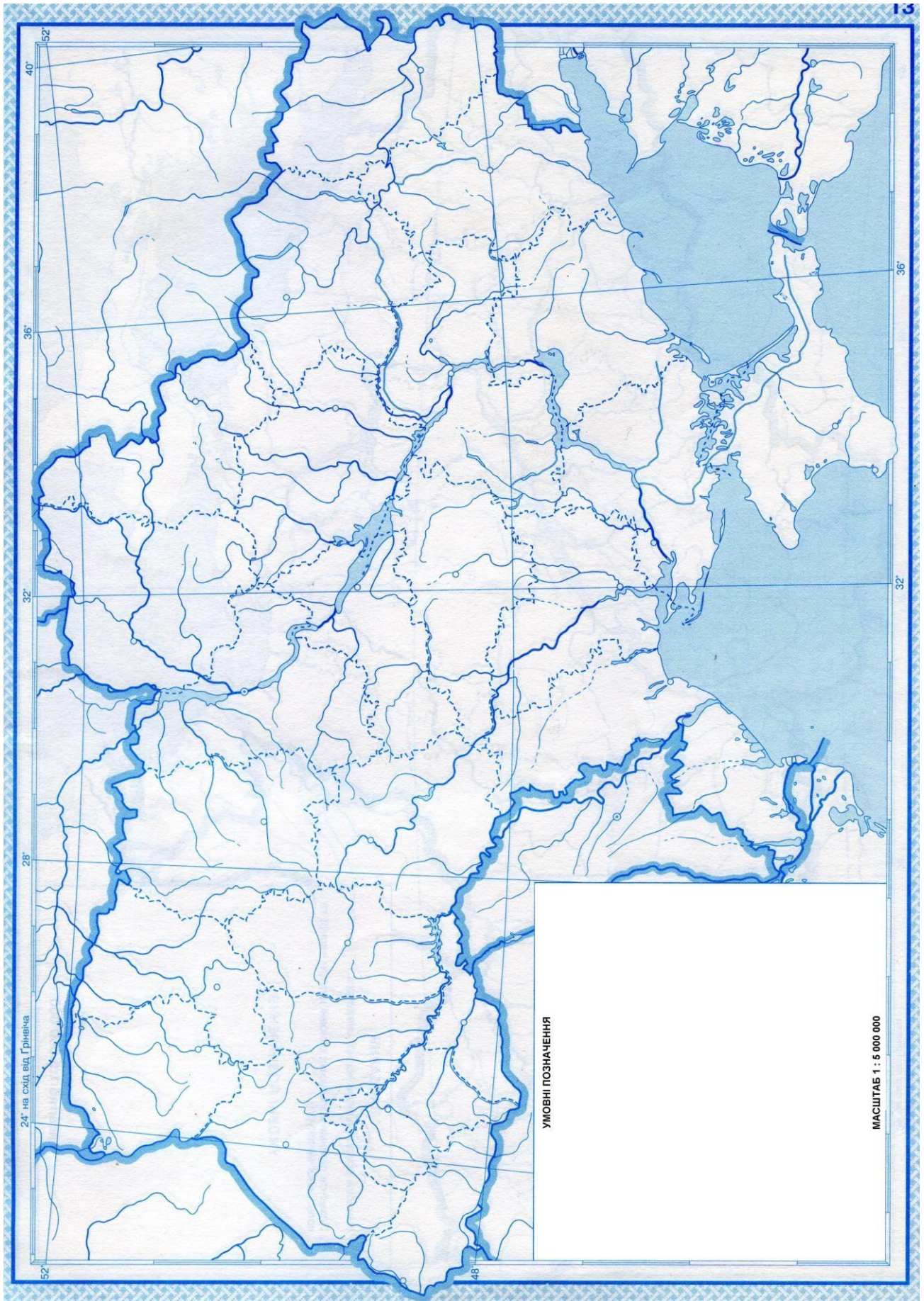
1. Нємець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
2. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
3. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

24° на схід від Грінвіча

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

МАСШТАБ 1 : 5 000 000

Практичне заняття № 4-5.

Тема: Етно-демографічні процеси в Україні. Система розселення населення та міграційні процеси.

Навчальні цілі: проаналізувати вплив сучасної демографічної ситуації в Україні на рівень її економічного розвитку, виявити особливості розміщення населення та трудових ресурсів, проаналізувати статево-вікову та національну структуру населення, охарактеризувати рівень урбанізації та функціональні типи поселень.

Основні поняття: густота населення, природний приріст, статево-вікова структура населення, система розселення, урбанізація, еміграція, імміграція, діаспора, трудові ресурси, міська агломерація.

Актуалізація знань:

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яка чисельність населення України була станом на 01.01.2020 року?
2. Яке місце за кількістю населення в Європі та в світі посідала Україна станом на 01.01.2020 року?
3. Назвіть головні причини депопуляції населення в Україні.
4. Яка середня густота населення України (в порівнянні з іншими країнами світу)?
5. Назвіть області України з найбільшою та найменшою густиною населення?
6. До якої мовної групи і мовної сім'ї належать українці?
7. Які причини впливають на розселення населення?
8. Назвіть міста-мільонери України.
9. Які функції виконують міста та села?

Питання для обговорення:

1. Схарактеризувати сучасну геодемографічну ситуацію в Україні (кількість населення та процеси його відтворення, статево-вікову структуру населення, міграційні процеси та їх причини, процеси урбанізації). Обґрунтувати динаміку структурних змін населення України.
2. Проаналізувати густоту населення України. Визначити та пояснити її основні риси, причини, територіальні відмінності.
3. Пояснити особливості розселення населення України. Схарактеризувати функціональні типи міст та види міських агломерацій.
4. Пояснити регіональні особливості розміщення і використання трудових ресурсів України та визначити регіональні проблеми, пов'язані з працевлаштуванням.
5. Етнолінгвістичний склад населення України. Найбільші діаспори України та їх вплив на соціальні процеси в Україні.

Географічний мінімум:

1. Використовуючи карти атласу вивчити міста України, зазначені у додатку та позначити їх на контурній карті.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

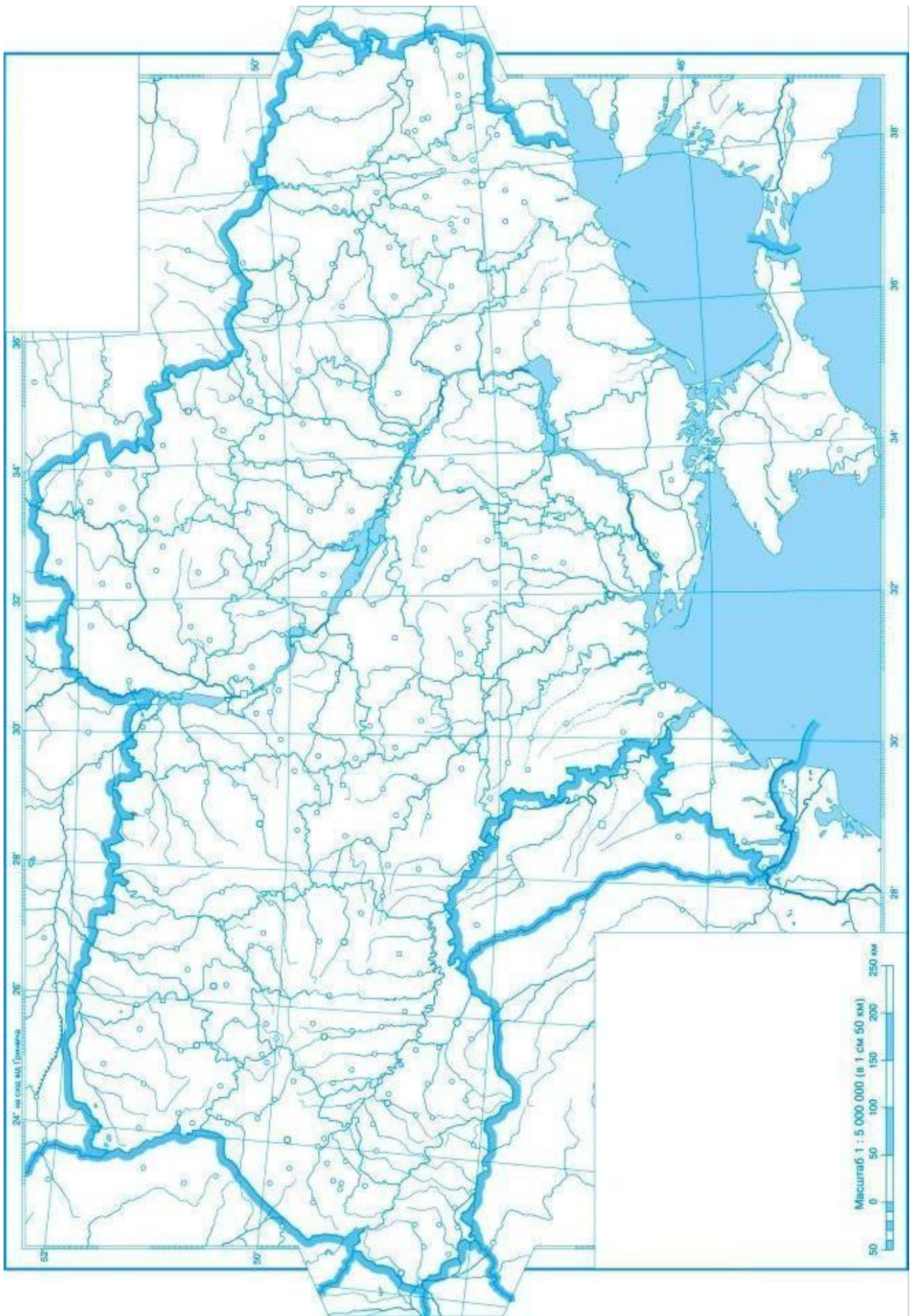
1. Згідно з офіційними даними, Україна вступила у смугу демографічної кризи. Запропонуйте свій варіант подолання кризи.
2. Сучасні міграційні процеси. Нові хвилі міграції.
3. Унікальні міста України.

Хід практичного заняття:

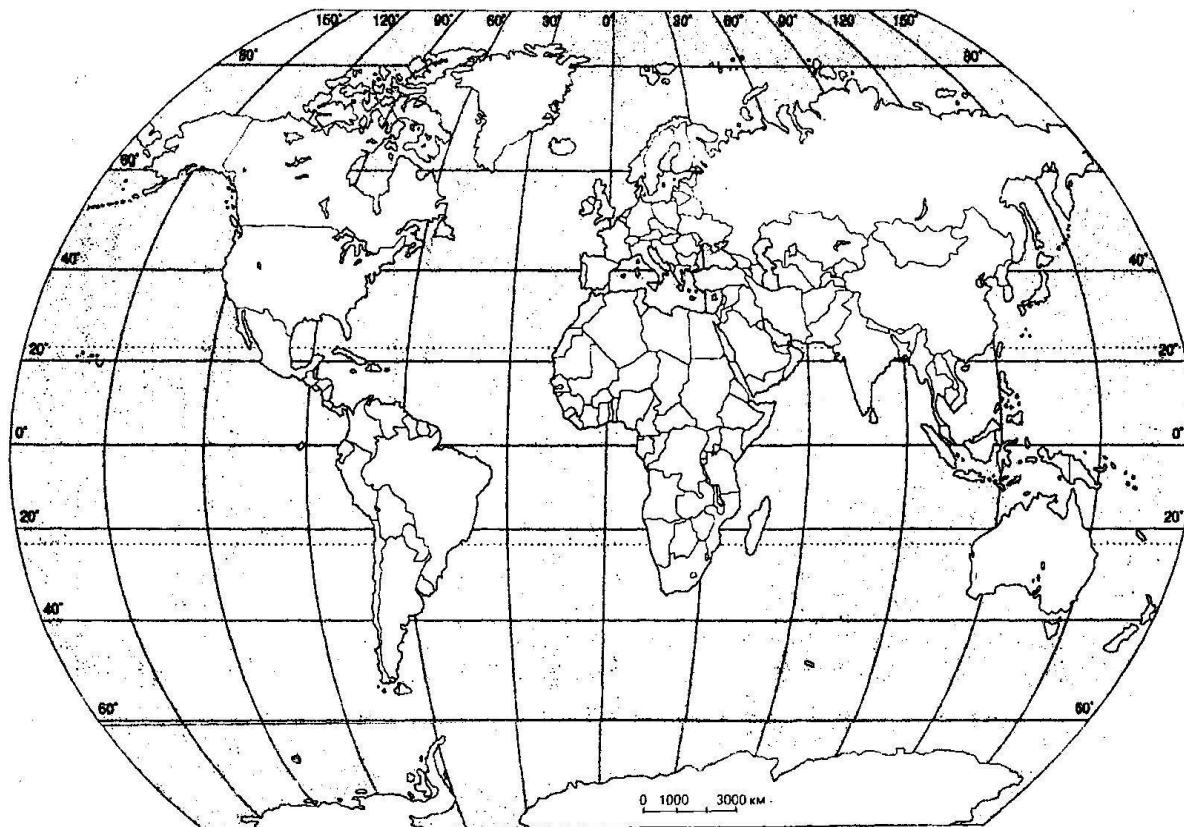
1. Назвати чинники, які впливають на зміни народонаселення України.

Біологічні	
Етнографічні	
Соціально-економічні	
Медико-екологічні	
Психологічні	

2. На контурній карті позначте міста України.

3. На контурній карті позначте країни, де мешкають найбільші діаспори українців та сучасні напрями зовнішньої міграції українського населення.

4. Визначити, які області України, на вашу думку, є найбільш привабливими для мігрантів. Поставте оцінку в балах (від 1 до 5 балів, де 5 – досить привабливий, 1 – не привабливий)

Область, регіон	Сальдо міграції +/-	Причини міграцій		
		Економічні	Екологічні	Релігійні
Київська область				
Дніпропетровська область				
Чернігівська область				
Кіровоградська область				
АР Крим				
Львівська область				
Рівненська область				
Одеська область				
Харківська область				
Закарпатська область				

5. Використовуючи статистичні дані, літературні та картографічні джерела інформації, на картосхемі позначити відповідним кольором (штрихуванням) райони України з найбільшою концентрацією представників поширених тут національностей: росіян, євреїв, білорусів, молдован, поляків, угорців, румунів, греків, гагаузів, кримських татар тощо.

Рекомендована література:

1. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз. – Чернівці: Рута, 2003.
2. Доценко А.І., Зінич В.Т. та ін. Регіональне розселення в Україні: стан та прогноз. – К., 2007.
3. Заставецька О.В. Географія населення України / О.В. Заставецька, Б.І. Заставецький, Д.В. Ткач. – Тернопіль: ТДПУ, 2003.
4. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
5. Стешенко В., Рудницький О., Хомра О., Стефановський А. Демографічні перспективи України до 2026 року / НАН України; Інститут економіки. – К., 1999.
6. Хомра О.У., Ожеван М.А., Петрова Т.П., Нагорний В.І., Примак О.Г. Трудова міграція громадян України. Біла книга. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006.
7. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.
8. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Практичне заняття №6-7.

**Тема: Загальна характеристика господарства України.
Територіальна та галузева структура ПЕК України.**

Навчальні цілі: визначити особливості територіальної та галузевої структури господарства, закріпити знання про основні родовища паливних ресурсів, проаналізувати розміщення основних центри розвитку паливної промисловості, виявити особливості і проблеми паливно-енергетичного комплексу України та визначити територіальні зміни у виробництві та використанні паливно-енергетичних ресурсів.

Основні поняття: територіальна організація суспільства, територіальна організація виробництва, концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування, паливно-енергетичний комплекс, промисловість, електроенергетика, міжгалузевий комплекс, територіальна структура господарства.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Дайте визначення понять «територіальна організація суспільства», «територіальна організація виробництва».
2. Назвіть принципи, фактори та критерії розміщення виробництва.
3. Форми організації виробництва: концентрація, спеціалізація, кооперування, комбінування.
4. Типи економічних систем.
5. Що включає в себе інфраструктура? Назвіть її види.
6. Що таке підприємство?
7. Дайте визначення поняття «паливно-енергетичний баланс».
8. Основні родовища паливних корисних копалин.
9. Які енергетичні ресурси України обмежені?
10. Що таке ЛЕП, ТЕЦ, ДРЕС?
11. Що таке енергосистема?

Питання для обговорення:

1. Аналіз галузевої структури економіки України. Пояснити особливості співвідношення основних секторів виробництва. Основні міжгалузеві комплекси України.
2. Оцінка функціонально-територіальної структури господарства України: райони, зони, вузли, кущі.
3. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 5) наступні галузі промисловості:
А) Паливна промисловість: вугільна промисловість, нафтова промисловість, газова промисловість, сланцева промисловість, торфова промисловість
Б) Електроенергетична промисловість
4. Розкрити суть газової проблеми України, що загострилась на початку 2009 р. Запропонуйте можливі шляхи її вирішення.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

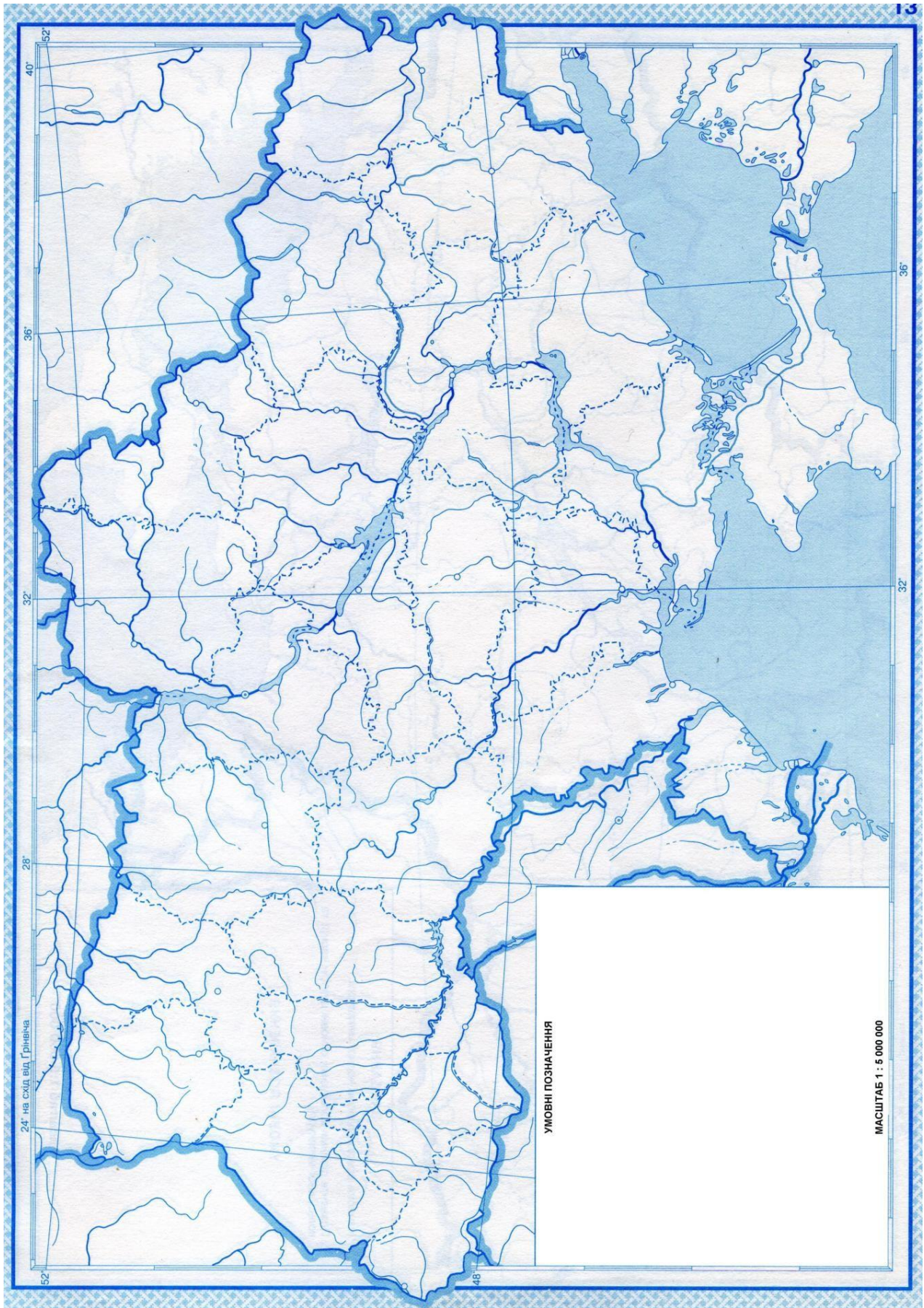
1. Перспективи розвитку уранової промисловості в Україні.
2. Особливості експлуатації родовищ на шельфі Чорного моря.

Практичного заняття:

1. Побудуйте схему галузевої структури промисловості України.

2. Заповніть таблицю «Характеристика паливної промисловості України» та позначте основні центри паливної промисловості на контурній карті.

<i>Галузь паливної промисловості</i>	<i>Сировина база галузі</i>	<i>Центри виробництва галузі</i>	<i>Область/області/у якій розміщені центри</i>
Кам'яновугільна промисловість			
Буровугільна промисловість			
Нафтова промисловість			
Газова промисловість			
Сланцева промисловість			
Уранова промисловість			

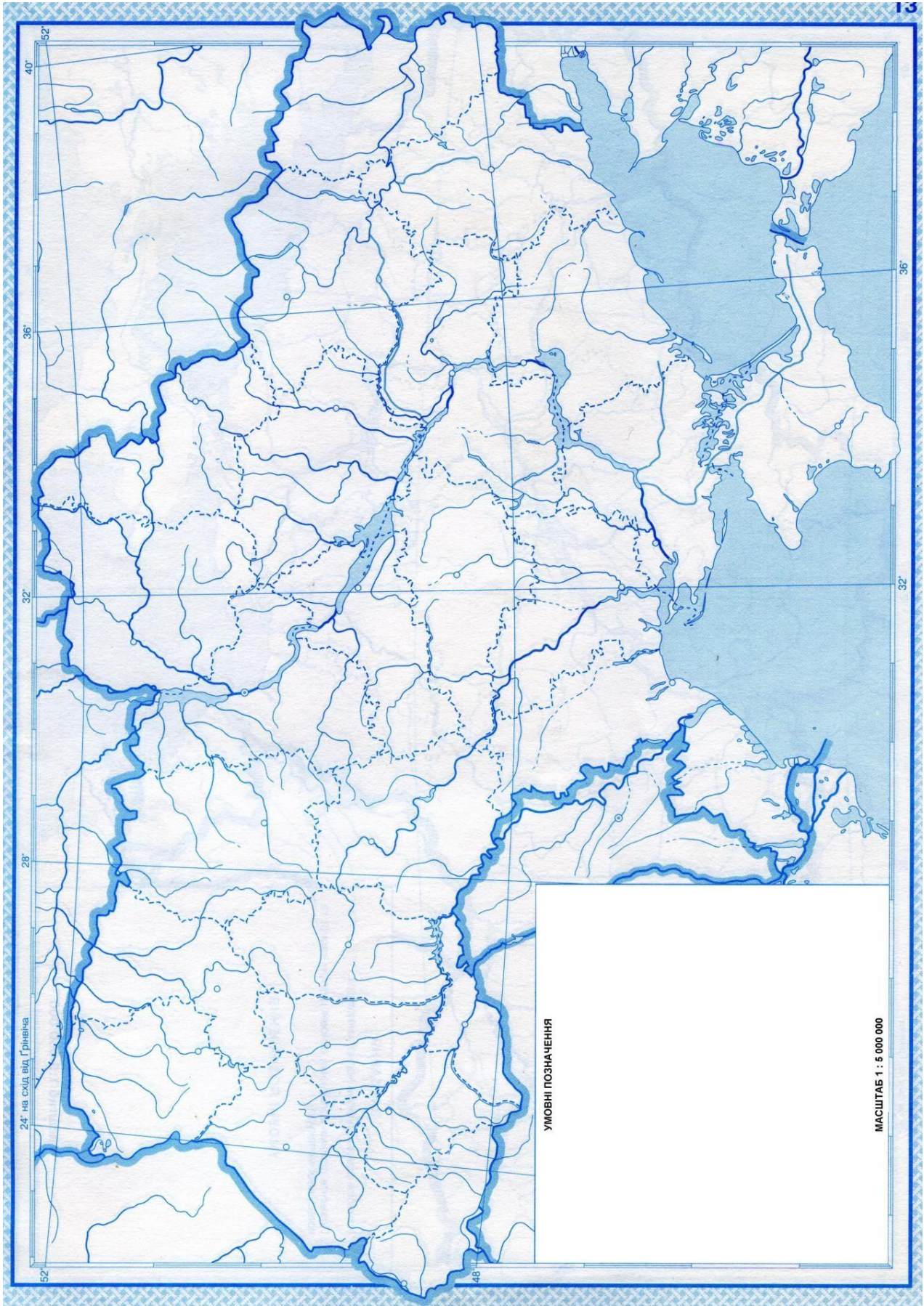

3. Користуючись картами атласу та матеріалами додатку 6, заповніть таблицю «Електроенергетика України» та позначте основні електростанції України на контурній карті.

<i>Галузь електроенергетики</i>	<i>Назва електростанції</i>	<i>Потужність електростанції</i>	<i>Місце розташування</i>
Ядерна (атомна) енергетика			
	Чорнобильська	4000 МВт	м. Прип'ять (Київ. обл.)
Теплова енергетика			
Гідроенергетика			
Нетрадиційна енергетика			

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
4. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2000.
5. Міністерство економіки України. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
6. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
7. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.
8. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. –Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Практичне заняття №8-9

Тема: Металургійний комплекс України: особливості територіальної та галузевої структури

Навчальні цілі: закріпити знання про основні родовища та сировинну базу металургійного комплексу, виявити передумови розвитку та особливості територіальної та галузевої структури металургійного комплексу України, обґрунтувати його значення для розвитку економіки.

Основні поняття: металургійний комплекс, чорна металургія, кольорова металургія, залізорудне виробництво, коксохімічна промисловість, доменне виробництво, електрометалургія, феросплавна промисловість, вторинна металургія.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які метали виробляє чорна і кольорова металургія?
2. Назвіть способи отримання чавуну, сталі, прокату.
3. Яку продукцію виробляє чорна і кольорова металургія?
4. Яка форма організації виробництва найбільш розповсюджена у металургійному комплексі?
5. В яких секторах економіки використовують продукцію чорної і кольорової металургії?
6. Назвіть найбільші підприємства металургійного комплексу України (назва підприємства, місто).
7. Що таке феросплави?

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 4, додаток 7) галузі металургії:
Чорна металургія;
Кольорова металургія.
2. Проаналізувати особливості територіальної структури та розвитку Придніпровського, Приазовського, Донецького металургійних районів України, визначити основні проблеми їх функціонування.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

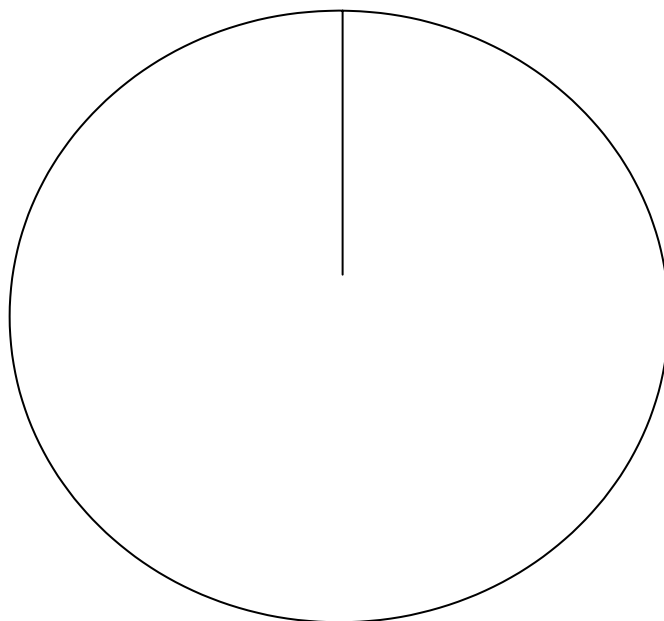
1. Позитивні та негативні аспекти приватизації підприємств металургійного комплексу України.
2. Експортно-імпортна політика держави в галузі металургії.

Хід практичного заняття:

1. За даними поданими в таблиці «Металургійне виробництво в Україні за 2011 та 2019 р.» побудуйте секторну діаграму та зробіть висновки, щодо розвитку різних галузей чорної металургії.

<i>Металургійне виробництво</i>	<i>Чавун</i>	<i>Феросплави</i>	<i>Сталь</i>	<i>Напівфабрикати</i>	<i>Прокат чорних металів</i>	<i>Труби</i>
У млн.т.	28,8	1,5	17,7	17,8	19,5	2,3
У відсотках						
У градусах на діаграмі						

<i>Металургійне виробництво</i>	<i>Чавун</i>	<i>Феронікель</i>	<i>Сталь</i>	<i>Напівфабрикати</i>	<i>Прокат чорних металів</i>	<i>Труби</i>
У млн.т.	20,1	79,3	4,9	9,4	1,3	151,7
У відсотках						
У градусах на діаграмі						

---

2. Скласти схему взаємозв'язків галузей металургійного комплексу з іншими галузями промисловості. Позначити напрями обміну продукцією.

3. Заповнити таблицю, визначити бальним способом вплив фактора (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив) та зробити висновки стосовно принципів розміщення підприємств чорної металургії.

Фактор розміщення підприємств чорної металургії

Види металургійного виробництва	Фактори розміщення			
	Сировинний	Трудовий	Паливно-енергетичний	Споживчий
Залізорудне виробництво				
Коксохімічна промисловість				
Доменне виробництво				
Електрометалургія				
Феросплавна промисловість				
Вторинна металургія				

4. Розв'язати задачі:

А) Для виплавки 1 т. Al на металургійному комбінаті витрачається 2 т. глинозему, а для виплавки 1 т. глинозему – 5 т. нефелінів або 3 т. бокситів. Скільки потрібно витратити для виплавки 50 т. алюмінію бокситів і нефелінів?

Б) Підрахуйте річну та добову необхідність в потягах та вагонах металургійного комбінату, якщо для виробництва 1 тони сталі необхідно: 1,5 т. залізної руди, 350 кг. металобрухту, 2 т. коксівного вугілля, 0,5 т. флюсових вапняків, 0,1 т. марганцевої руди, 40 тон води. Річна потужність комбінату – 6 млн. тон. У вагоні – 50 тон, у потязі 40 вагонів.

---

5. Позначте на контурній карті головні центри виробництва чорних та кольорових металів, труб та феросплавів

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
4. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
5. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.
7. Шаблій О.І. Основи суспільної географії : підручник для вузів / Олег Іванович Шаблій. –Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2012.

Практичне заняття №10

Тема: Географія галузей машинобудівного комплексу України (МБК).

Навчальні цілі: проаналізувати особливості галузевої і територіальної структури машинобудівного комплексу України, визначити його роль в економіці країни, виявити передумови щодо зміни галузевої структури машинобудування.

Основні поняття: машинобудівний комплекс, важке, загальне, середнє машинобудування.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Яке місце в економіці України посідає МБК?
2. Який відсоток ВВП складає продукція машинобудування?
3. Яка форма організації виробництва найбільше поширена у МБК?
4. Назвіть найбільші підприємства МБК України (назва підприємства, місто).
5. Яка продукція машинобудування України експортується та імпортується? Назвіть з яких країн.
6. Назвіть які спеціальності мають працівники галузей МБК.

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати МБК за планом характеристики (додаток 5, пункт 3 розглянути детально за галузями).
2. Розкрити техніко-економічні особливості МБК. Пояснити взаємозв'язок з іншими галузями промисловості. Визначити основні функції МБК.
3. Чи є в Україні умови для розвитку сучасних галузей МБК? Обґрунтувати процеси, що сприяють чи гальмують їх розвиток.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Ракето-космічний комплекс України.
2. Сучасний розвиток автомобілебудування в Україні.
3. Історія розвитку машинобудування в Україні.

Хід практичного заняття:

1. Заповнити таблицю «Групи галузей машинобудування».

<i>Група галузей машинобудування</i>	<i>Основні галузі МБ</i>
Важке	Металургійне .....
Загальне	Сільськогосподарське .....
Середнє	Автомобілебудування .....
Виробництво точних машин, приладів, механізмів та інструментів	Електротехнічна промисловість .....

2. Заповнити таблицю «Форми організації та фактори розміщення основних центрів машинобудування»

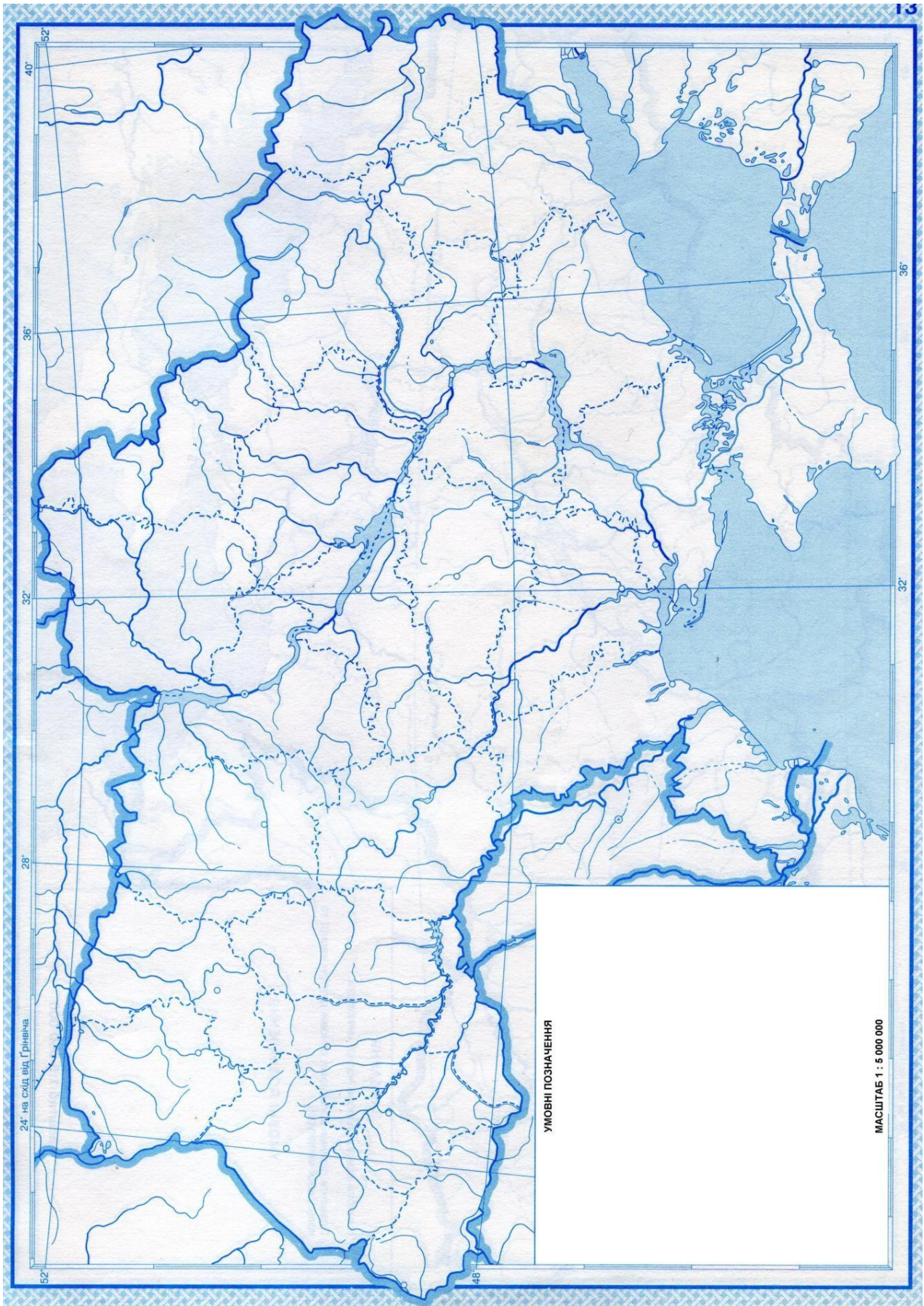
Райони машинобудування	Спеціалізація	Чинники розміщення та форми організації виробництва	Головні центри виробництва	Основні проблеми розвитку

1. Харківський (Харківська, Полтавська, Сумська обл.)				
2. Донбаський (Донецька, Луганська обл.)				
3. Придніпровський (Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька обл.)				
4. Центральний (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська обл.)				
5. Західний (Львівська, Івано- Франківська, Волинська, Рівненська, Закарпатська обл.)				
6. Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Чернівецька обл.)				
7. Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл. Крим)				

3. На контурній карті позначити основні райони, вузли та центри машинобудування.
(Додаток 8)

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної). — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006.
4. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
5. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.

Практичне заняття № 11
Тема: Особливості розвитку хімічного комплексу України.

Навчальні цілі: проаналізувати особливості розвитку та розміщення підприємств хімічного комплексу України, оцінити передумови для його подальшого розвитку, визначити вплив галузей на екологічний стан регіонів та України в цілому.

Основні поняття: хімічний комплекс, гірничо-хімічна промисловість, хімія органічного синтезу, основна хімія, нафтохімічна промисловість.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Коли в Україні виникла хімічна промисловість?
2. Яку сировину та корисні копалини використовує хімічна промисловість?
3. Яку продукцію виготовляє хімічна промисловість?
4. Назвати продукцію хімічної промисловості, що використовується в МБК.
5. Яка продукція хімічної промисловості практично замінила натуральну продукцію?
6. Чому хімічне виробництво менш трудомістке, ніж інші? (наведіть аргументи та приклади).

Питання для обговорення:

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 4 та додаток 9) хімічний комплекс України.
2. Розкрити особливості екологічних проблем в районах хімічної промисловості.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Фармацевтична промисловість України.

Рекомендована література:

1. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
2. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
3. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
4. Клименко В.Л. Экономика химической промышленности. – Л.: химия, 1990.
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

Завдання:

1. Оцінити вплив різних чинників на розміщення хімічного виробництва (3 – вирішальний вплив; 2 – суттєвий вплив; 1 – слабкий вплив; 0 – відсутній вплив). Заповнити таблицю. Зробити висновок.

Чинники розміщення галузей хімічного виробництва

Галузь хімічного виробництва	Чинники розміщення			
	Сировинний	Паливно-енергетичний	Водний	Споживчий
Азотні добрива				
Фосфатні добрива				
Калійні добрива				
Сірчана кислота				
Кальцинована сода				
Каустична сода				
Синтетичний каучук				
Шинна промисловість				
Хімічні волокна і нитки				
Синтетичні смоли та пластмаси				
Гумова промисловість				

---

2. На контурній карті України позначити основні райони, вузли та центри хімічного комплексу .

3. Скласти характеристик однієї із галузей хімічно промисловості користуючись додатком 4.

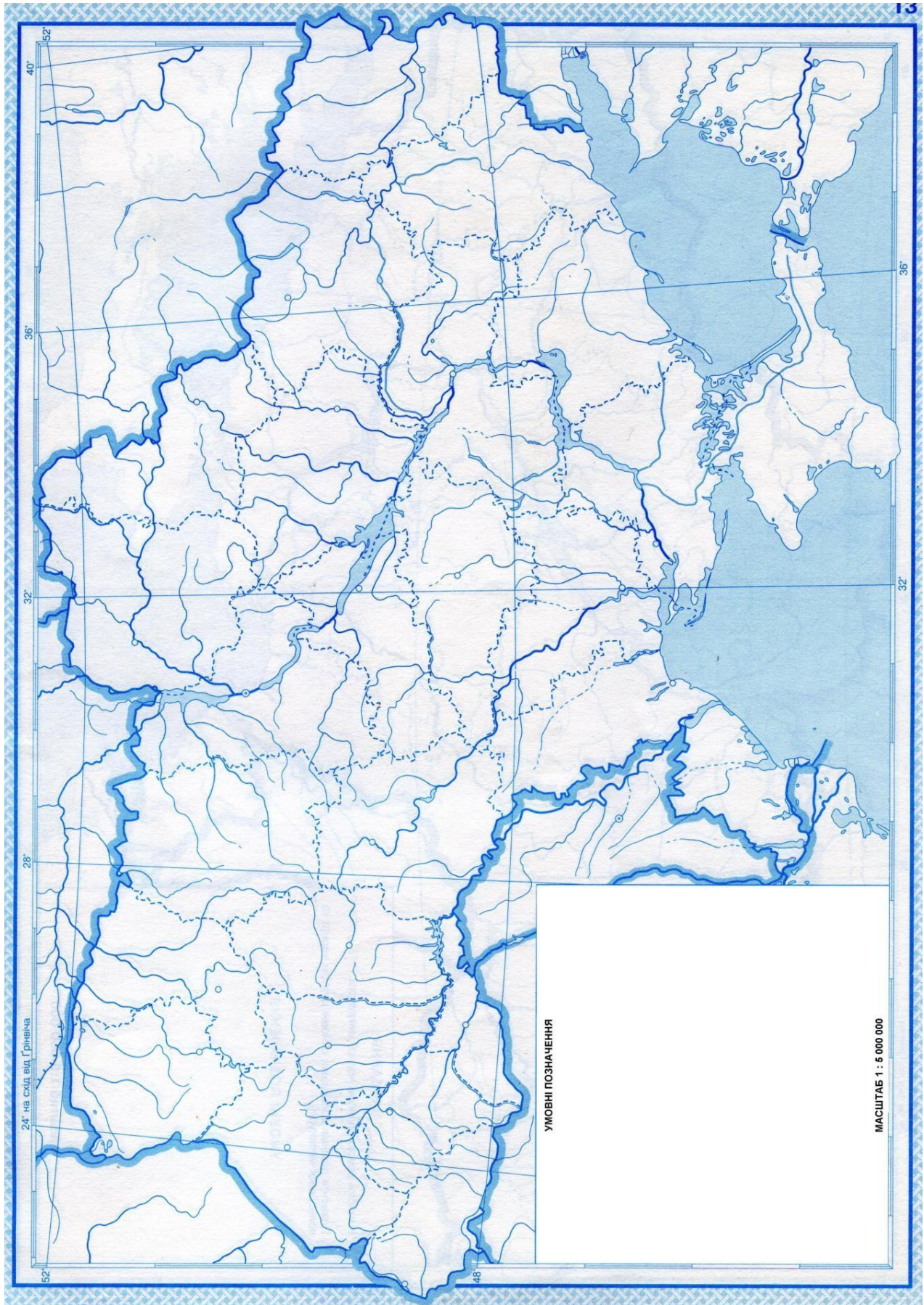

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько- практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
4. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.

6.

Практичне заняття № 12

Тема: Особливості розвитку лісовиробничого комплексу України.

Навчальні цілі: проаналізувати особливості розвитку та розміщення підприємств лісовиробничого комплексу України, оцінити передумови для його подальшого розвитку, визначити вплив галузей на екологічний стан регіонів та України.

Основні поняття: лісова промисловість, лісовиробничий комплекс, целюлозно-паперова, меблева промисловість.

Питання для обговорення:

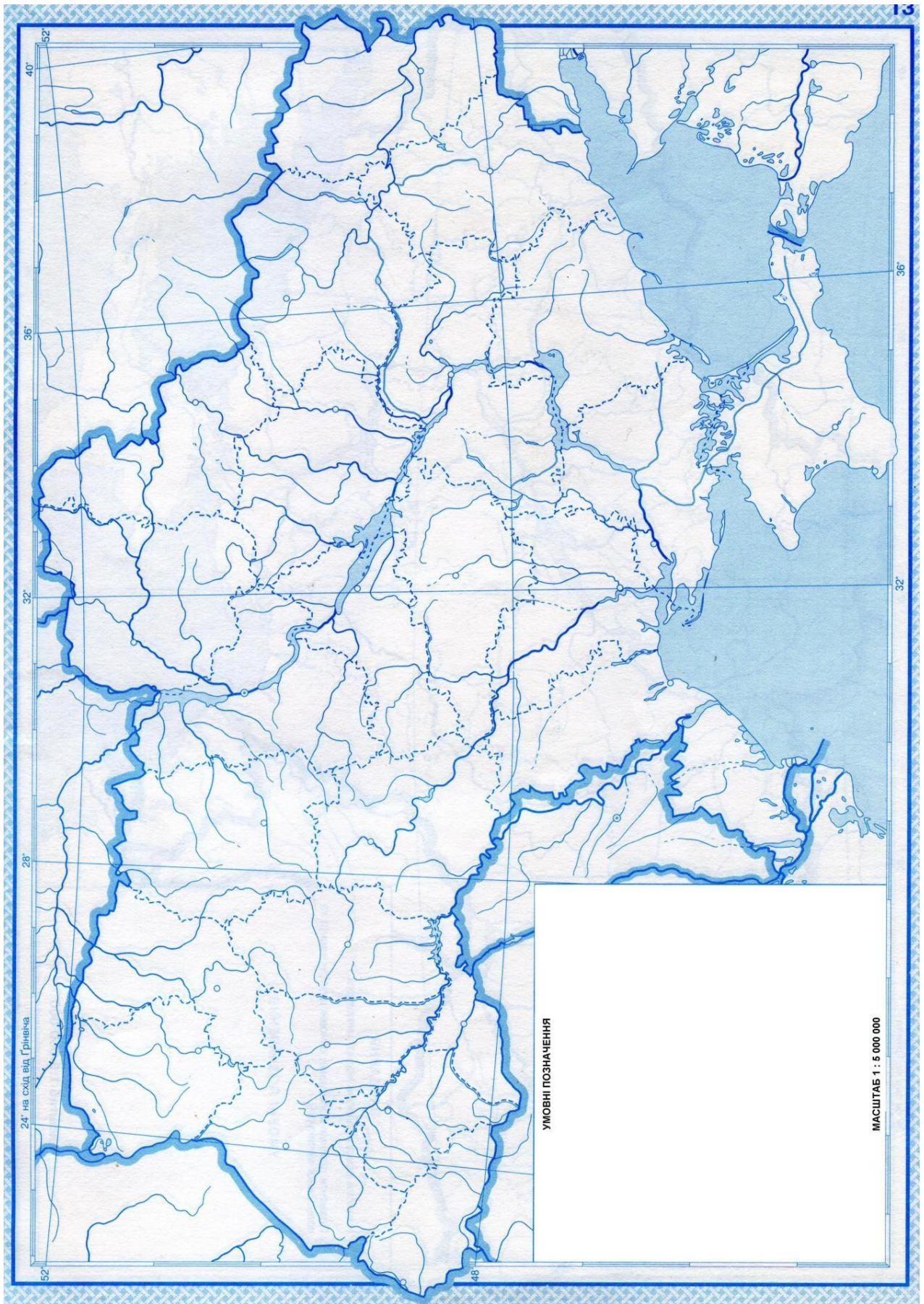
1. Від яких чинників залежить розвиток лісовиробничого комплексу України?
2. Які основні породи дерев використовують при виробництві продукції лісовиробничого комплексу України?
3. Назвати яку продукцію виготовляє лісовиробничий комплекс та у яких інших галузях промисловості вона використовується.

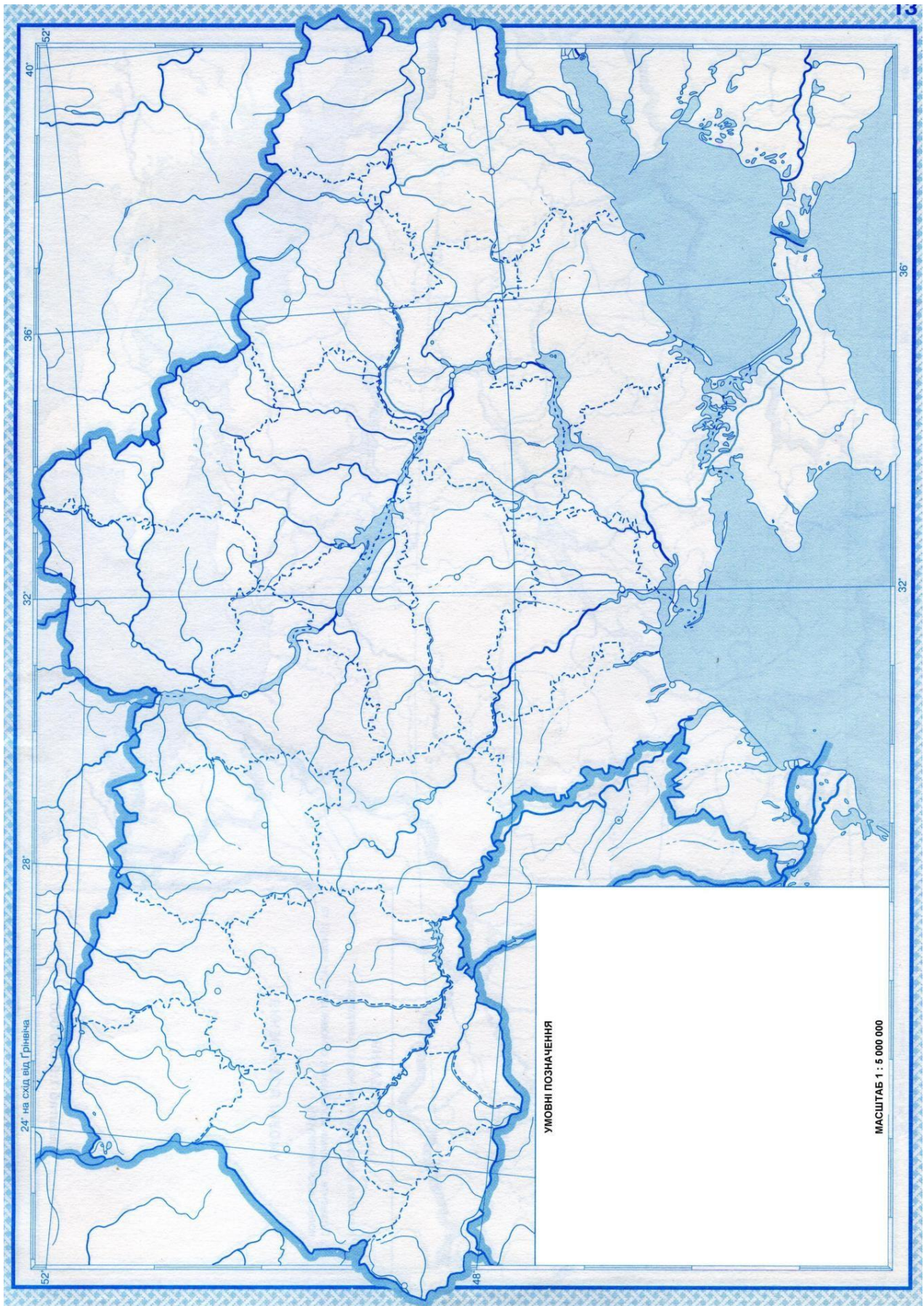
Завдання:

1. Проаналізувати за планом характеристики (додаток 4) лісовиробничий комплекс України.
2. Охарактеризувати можливу участь у формуванні екологічних мереж лісових земель. Проаналізувати регіональні програми реконструкції та створення нових лісових насаджень
3. На контурну карту України нанести основні центри галузей лісовиробничого комплексу(додаток 12).

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
4. Немець Л.М., Заволока Ю.Ю. Економічна і соціальна географія України. Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2009.
5. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. – К., 1998.
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

24° на схід від Грінвіча

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

МАСШТАБ 1 : 5 000 000

Практичне заняття № 13.

Тема: Географія будівельного комплексу України

Навчальні цілі: проаналізувати особливості розвитку та розміщення підприємств промисловості будівельних матеріалів та ясувати їх господарське значення.

Основні поняття: будівельний комплекс, галуз, сировина, бетон.

Актуалізація знань

1. Перерахуйте види будівельної сировини.
2. Перерахуйте чинники розміщення підприємств галузі.
3. Назвіть основні галузі будівельної промисловості.

Географія цементної промисловості. Центри виробництва цементу в Україні. Географія виробництва в'язучих матеріалів. Географія виробництва стінових матеріалів. Географія виробництва збірних бетонних і залізобетонних конструкцій. Географія виробництва покрівельних теплоізоляційних матеріалів.

Географія виробництва будівельної кераміки та санітарно-технічних виробів. Географія скляної промисловості. Географія порцеляно-фаянсової промисловості.

Проблеми та перспективи розвитку і розміщення промисловості будівельних матеріалів в Україні.

Завдання:

1. Розрахувати за поданою таблицею коефіцієнт введення в експлуатацію загальної площі житла (на 1000 жителів) за регіонами України. На контурну карту фоновим способом нанести коефіцієнт введення в експлуатацію загальної площі житла.

1. Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, за регіонами України, 2019р.

Регіон України	тис.м ²	Кількість населення	Коефіцієнт
Автономна Республіка Крим	.....		
Вінницька	287		
Волинська	437		
Дніпропетровська	414		
Донецька	63		
Житомирська	196		
Закарпатська	507		
Запорізька	90		
Івано-Франківська	753		
Київська	1861		
Кіровоградська	71		
Луганська	21		
Львівська	1292		
Миколаївська	112		
Одеська	1087		
Полтавська	217		
Рівненська	352		
Сумська	111		
Тернопільська	411		
Харківська	382		
Херсонська	121		

Хмельницька	324		
Черкаська	173		
Чернівецька	490		
Чернігівська	143		

2018–2019 роках – з урахуванням обсягів житла, прийнятого в експлуатацію відповідно до порядків (накази Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 03.07.2018 № 158 (зі змінами), від 24.04.2015 № 79, від 19.03.2013 № 95 та від 24.06.2011 № 91) та Тимчасового порядку (постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2009 № 1035); у 2017–2019 роках – новобудівництво (без урахування приросту площі, отриманої у результаті реконструкції).

2. Користуючись даними таблиця 2 за допомогою власних умовних знаків заповніть контурну карту «Частка будівельних матеріалів та скловиробів у структурі реалізованої промислової продукції, %»

2. Частка будівельних матеріалів та скловиробів у структурі реалізованої промислової продукції, %

до 2%	Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Луганська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська
до 4%	АР Крим, Вінницька, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська
до 8%	Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Харківська, Чернівецька
понад 8%	Житомирська, Київська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька

Структура галузі:

ПРОМИСЛОВІСТЬ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

видобуток і обробка будівельної сировини
виробництво цементу та інших в'язучих матеріалів (будівельного вапна, гіпсу та ін.)
виробництво стінових матеріалів (цегли, панелей, шлакоблоків та ін.)
виробництво збірних бетонних та залізобетонних конструкцій і виробів
виробництво будівельної кераміки та санітарно-технічних виробів
виробництво інших будівельних матеріалів (включаючи покрівельні, теплоізоляційні та ін.)

СКЛЯНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

виробництво технічного, медичного скла та скловиробів (включаючи склотару, склопосуд та ін.)

ПОРЦЕЛЯНО-ФАЯНСОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

виробництво буд фарфору, порцеляно-фаянсових, майолікових виробів.

3. На контурну карту України ареалами і значками нанести сировинну базу і центри промисловості будівельних матеріалів, скляної, порцеляно-фаянсової промисловості, пояснити особливості розміщення.

Центри промисловості будівельних матеріалів: Сімферополь, Бахчисарай, Вінниця, Луцьк, Дніпро, Кривий Ріг, Донецьк, Краматорськ, Бахмут, Костянтинівка, Житомир, Коростень, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Київ, Лисичанськ, Львів, Миколаїв, Одеса, Полтава, Кременчук, Рівне, Здолбунів, Суми, Тернопіль, Харків, Балаклія, Херсон, Хмельницький, Черкаси, Чернівці, Чернігів, Севастополь, Керч, Гнівань, Ладизин, Кам'янське, Павлоград, Нікополь, Слов'янськ, Маріуполь, Новоамвросіївське, Коростишів, Баранівка, Мукачеве, Хуст, Коломия, Калуш, Ямниця (Івано-Франківська), Біла Церква, Вишневе, Бровари, Обухів, Кіровоград, Світловодськ, Сєверодонецьк, Луганськ, Алчевськ, Миколаїв, Стрий, Ольшанське

(Миколаївська), Білгород-Дністровський, Великодолинське, Бережани, Полонне, Славута, Кам'янець-Подільський.

Мінерально-сировинна база будівельного комплексу України

Червоні і рожеві граніти: Вільшанське (Київська обл.), Коростенське (Житомирська обл.), Городецьке, Корсунське (Черкаська обл.), Тарасівське, Новоукраїнське (Кіровоградська обл.), Токівське, Карачунське (Дніпропетровська обл.), Кам'яномогильське (Донецька обл.), Олександрівське, Новоданилівське (Миколаївська обл.)

Сірі граніти: Трикратницьке, Софіївське, Костянтинівське (всі — Миколаївська обл.), Хлібодарівське (Донецька обл.), Бобринецьке (Кіровоградська обл.), Жовтневе (Дніпропетровська обл.), Янцевське, Житомирське, Крошнянське (всі — Запорізької обл.). *І Лабрадорити:* Головінське, Турчинське, Горбулівське, Володар-Сько-Волинське (всі — Житомирська обл.).

Базальти: Берестовецьке, Базальтове, Костопільське, Рафалівське (всі — Рівненська обл.).

Мармуристий вапняк і мрамур: Діловецьке, Малий Розис, Довгорунь, Рахівське (всі — Закарпатська обл.), Негребівське (Київська обл.), Кадиківське, Чоргунське (обидва — Республіка Крим).

Гіпс та ангідрит: Бахмутське, Майорівське, Михайлівське (всі — Донецька обл.), Лисичанське (Луганська обл.), Корульське (Харківська обл.).

Карбонатно-цементна сировина: Амвросіївське, Краматорське (Донецька обл.), Бахчисарайське (Республіка Крим), Миколаївське, Рава-Руське (обидва — Львівська обл.), Здолбунівське (Рівненська обл.), Шебелинське (Харківська обл.), Гуменецьке (Хмельницька обл.).

Трепел і опока: Михайлівське (Миколаївська обл.), Придністровське (Вінницька обл.).

Каолін: Просянське (Дніпропетровська обл.), Глуховецьке (Вінницька обл.), Корецьке (Рівненська обл.).

Кварцити і кварцитисті пісковики: Овруцьке (Житомирська обл.), Баницьке (Сумська обл.).

Пірофіліт: Кур'янівське, Нагорянське (обидва — Житомирська обл.).

Скляні піски: Новоселівське, Берестовеньківське (обидва — Харківська обл.), Авдіївське, Михайлівське (обидва — Донецька обл.), Папірнянське, Глібівське (обидва — Чернігівська обл.), Великоглібовицьке, Задвір'ївське (обидва — Львівська обл.).

Виробництво керамзиту і термозиту (шлакова пемза): Керч, Одеса, Київська, Львівська, Житомирська, Харківська області.

Виробництво щебеню: Гнівань (Вінницька обл., каменедробильний завод), Токівка (Дніпропетровська обл., каменедробильний завод).

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Комплексний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.
4. Соціально-економічна географія України: Навч. посіб. / За ред. О.І.Шаблія. – Л.: Світ, 2000. – 679 с.
5. Іщук С.І. Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2003. – 248 с.

6. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
7. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект: Монографія / За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник. – К., 2003. – 404 с.
8. Масляк П.О. Географія України: Навч. посіб. – К. : Стафед-2, 2000. –148 с.
9. Бурка Й.А. Основи географії будівельної індустрії України. – Чернівці: Рута, 2001. – 174 с.
10. Бурка Й.А. Географія будівельної індустрії України: Навч. посіб. –Чернівці: Рута, 2000. – 100 с.

Практичне заняття № 14-15

Тема: Географія агропромислового комплексу України (АПК)

Навчальні цілі: визначити та з'ясувати суть поняття «АПК», проаналізувати особливості територіальної організації АПК, проаналізувати спеціалізацію АПК у межах сільськогосподарських зон та районів України, розкрити взаємозв'язки АПК з іншими галузями господарства та його значення для розвитку економіки країни.

Основні поняття: агропромисловий комплекс, сільськогосподарська інтеграція та спеціалізація, агропромислова зона, сільське господарство, харчова промисловість.

Актуалізація знань

(Дайте короткі відповіді на запитання)

1. Які традиційні галузі сільського господарства притаманні для України?
2. Яке значення мають агрокліматичні умови для розвитку сільського господарства в Україні?
3. Які нові сільськогосподарські культури замінюють традиційні? Чому?
4. Яка структура земельних угідь в Україні?
5. Що таке сівозміна?
6. Яка галузева структура сільського господарства?
7. За якими формами і показниками державної статистичної звітності досліджують рослинництво і тваринництво?
8. Які чинники сприяють розвитку сільського господарства України?
9. Які чинники гальмують розвиток сільського господарства України?

Питання для обговорення:

1. Розкрити сутність поняття АПК. Проаналізувати головні типи галузевих та територіальних АПК.
2. Схарактеризувати АПК України за планом характеристики (додаток б):
Сільське господарство (рослинництво, тваринництво);
Харчова промисловість.
3. Визначити основні чинники формування приміських АПТК.
4. Розкрити сутність дослідження та основні економічні показники сільськогосподарського підприємства.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Тенденції розвитку приватних сільськогосподарських господарств.
2. Основні шляхи розвитку тваринництва третього тисячоліття.

3. Урядові програми розвитку сільського господарства України.

Завдання:

1. Накреслити схему галузевої структури АПК України.

2. Накреслити схему міжгалузевих зв'язків АПК (над стрілками вказати види продукції, якою забезпечує АПК інші галузі господарства та продукції, яку отримує АПК від інших галузей господарства).

3. Накреслити схему галузевої структури рослинництва України.

4. Накреслити схему галузевої структури тваринництва України. Проаналізувати динаміку змін кількості сільськогосподарських тварин у період з 1915 по 2019 р.(табл. 1). Зобразити графічно відповідні зміни у 1915, 1970, 1985, 2000, 2019 роках. Висвітлити основні проблеми і перспективи розвитку тваринництва в Україні.

1. Кількість сільськогосподарських тварин у 1915–2019 роках

(на кінець року; тис. голів)

Роки	Велика рогата худоба		Свині	Вівці та кози		Коні	Птиця, млн. голів
	усього	у тому числі корови		усього	У тому числі вівці		
1915	9132	4116	6469	6904	6849	6454	...
1940	10996	5965	9186	7325	6700	4674	...
1950	11182	4812	7766	6740	5465	2245	...
1955	12424	6209	11736	9261	8052	2199	95,8
1960	17632	7814	18194	10631	10062	1840	129,6
1965	21324	8481	18920	9342	8646	1537	120,5
1970	21352	8563	20746	8971	8614	1322	155,2
1975	24180	8978	16847	9115	8863	1057	168,3
1980	25368	9271	19783	9051	8815	837	233,6
1985	26638	8851	20088	9222	8879	827	252,6
1990	24623	8378	19427	8419	7896	738	246,1
1995	17557	7531	13144	4099	3209	756	149,8
2000	9424	4958	7652	1875	963	701	123,7
2005	6514	3635	7053	1630	872	555	162,0
2010	4494	2631	7960	1732	1101	414	203,8
2015	3750	2167	7079	1325	744	306	204,0
2016	3682	2109	6669	1315	719	292	201,7
2017	3531	2018	6110	1309	727	265	204,8
2018	3333	1919	6025	1269	699	244	211,7
2019	3092	1789	5727	1205	659	224	220,5

5. Визначити напрямки спеціалізації та принципи розміщення агропромислових зон та районів України.

Характеристика агропромислових зон та районів України

Агропромислова зона / район України	Галузі спеціалізації	Фактори розміщення

6. На контурній карті позначити сільськогосподарські зони та райони України .

Провести аналіз окремого сільськогосподарського підприємства України (на вибір) за поданою програмою оцінювання:

1. Назва підприємства _____

2. Форма власності _____

3. Адреса _____

4. Рік Утворення _____

5. Географічне положення підприємства (щодо с/г зон, підзон, районів, міст, транспортних мереж) _____

---

6. Природні умови та агровиробничі ресурси (рельєф, типи ґрунтів, агрокліматичне райцнування, рослинний та тваринний світ) _____

Висновок: _____

---

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Комплексний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.
4. Соціально-економічна географія України: Навч. посіб. / За ред. О.І.Шаблія. – Л.: Світ, 2000. – 679 с.
5. Ішук С.І. Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної організації. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2003. – 248 с.
6. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.

Практичне заняття № 16.

Тема: Географія легкої промисловості України

Навчальні цілі: з'ясувати чинники розвитку та розміщення сировинної бази, вивчити основні центри легкої промисловості України, визначити основні проблеми

Актуалізація знань:

1. Дайте визначення поняття легка промисловість
2. Назвіть основні галузі.
3. Перерахуйте чинники розвитку і розміщення галузі.
4. Дайте визначення поняття «географія сфери обслуговування».
5. Географія текстильної промисловості.
6. Географія трикотажної та швейної промисловості.
7. Географія трикотажної та швейної промисловості.
8. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення легкої промисловості України.

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Комплексний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.
4. Ішук С.І. Промислові комплекси України. Наукові основи територіальної

організації. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2003. – 248 с.

5. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
6. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект: Монографія / За ред. Г.В. Балабанова, В.П. Нагірної, О.М. Нижник. – К., 2003. – 404 с.
7. Масляк П.О. Географія України: Навч. посіб. – К. : Стафед-2, 2000. –148 с.
8. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 5. Частина І. – Одеса, ОНЕУ. –2019. – 245 с.

Завдання:

1. Відобразити динаміку найважливіших видів продукції легкої промисловості графічно користуючись даними таблиці 1.

2. Нанести на контурну карту частку легкої промисловості в структурі реалізованої промислової продукції (табл.2).

1. Динаміка найважливіших видів продукції легкої промисловості за 2011 – 2017 рр.

Тип виробництва	у% до попереднього року							2017 до 2010
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри	107,6	93,4	94,1	98,6	92	102,2	107,2	94,8
Текстильне виробництво	115,3	104,9	93,6	103,9	96,8	104,9	112,6	93,4
Ткацьке виробництво	...	...	85,4	98,1	109,4	105,8	114,8	...
Виробництво одягу	105,5	91,7	95,2	102	92,1	101	104,4	91,5
Виробництво одягу, крім хутряного	...	...	96,5	95,6	94,7	102,6	105,6	...
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	105,3	85,9	92,6	84	84,5	101,5	107	1,013
Дублення шкіри і оздоблення шкіри; виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів; вичинка та фарбування хутра	105,8	81,9	113,1	81,4	82,7	98,5	107,7	1,278
Дублення шкур і оздоблення шкіри; вичинка та фарбування хутра	97,6	82,6	115,4	77,5	75,4	93,7	104	1,106
Виробництво взуття	105,1	88	82,6	85,7	85,7	103,3	106,6	87,7

2. Частка легкої промисловості у структурі реалізованої промислової продукції, %

до 1%	АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Херсонська, Хмельницька
до 2,5%	Вінницька, Волинська, Київська, Сумська, Харківська, Черкаська
до 5%	Івано-Франківська, Миколаївська, Тернопільська
понад 5%	Житомирська, Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Чернігівська
понад 200	Житомирська, Львівська, Миколаївська, Чернігівська

2. Скласти схему галузевої структури легкої промисловості.

3. Нанести на контурну карту галузі та центри легкої промисловості користуючись додатком 10.

4. Дати розгорнуту характеристику однієї із галузей легко промисловості користуючись додатком 4 (вибір викладача).

Практичне заняття № 17.
Тема: Харчова промисловість України

Навчальні цілі: вивчити галузевий склад та розміщення харчової промисловості, що базується на сільськогосподарській сировині, з'ясувати її роль в агропромисловому комплексі України.

Основні поняття: харчова промисловість борошномельна, хлібокомбінат, молокозавод.

Актуалізація знань:

1. Коли в Україні виникла харчова промисловість?
2. Перерахуйте сировину базу держави для розвитку харчової промисловості.
3. Перерахуйте чинники, що впливають на розміщення галузей харчової промисловості.
4. Назвіть галузі харчової промисловості продукція яких користується попитом на світовому ринку.

Завдання.

1. Скласти схему галузевої структури харчової промисловості по переробці сільськогосподарської сировини

2. Проаналізувати за планом (додаток 4) одну із галузей харчової промисловості України.

---

3. Охарактеризувати вплив хімічної промисловості на географію галузей харчової

промисловості _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

4.Розкрити особливості екологічних проблем в районах розвитку підприємств харчової промисловості. _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

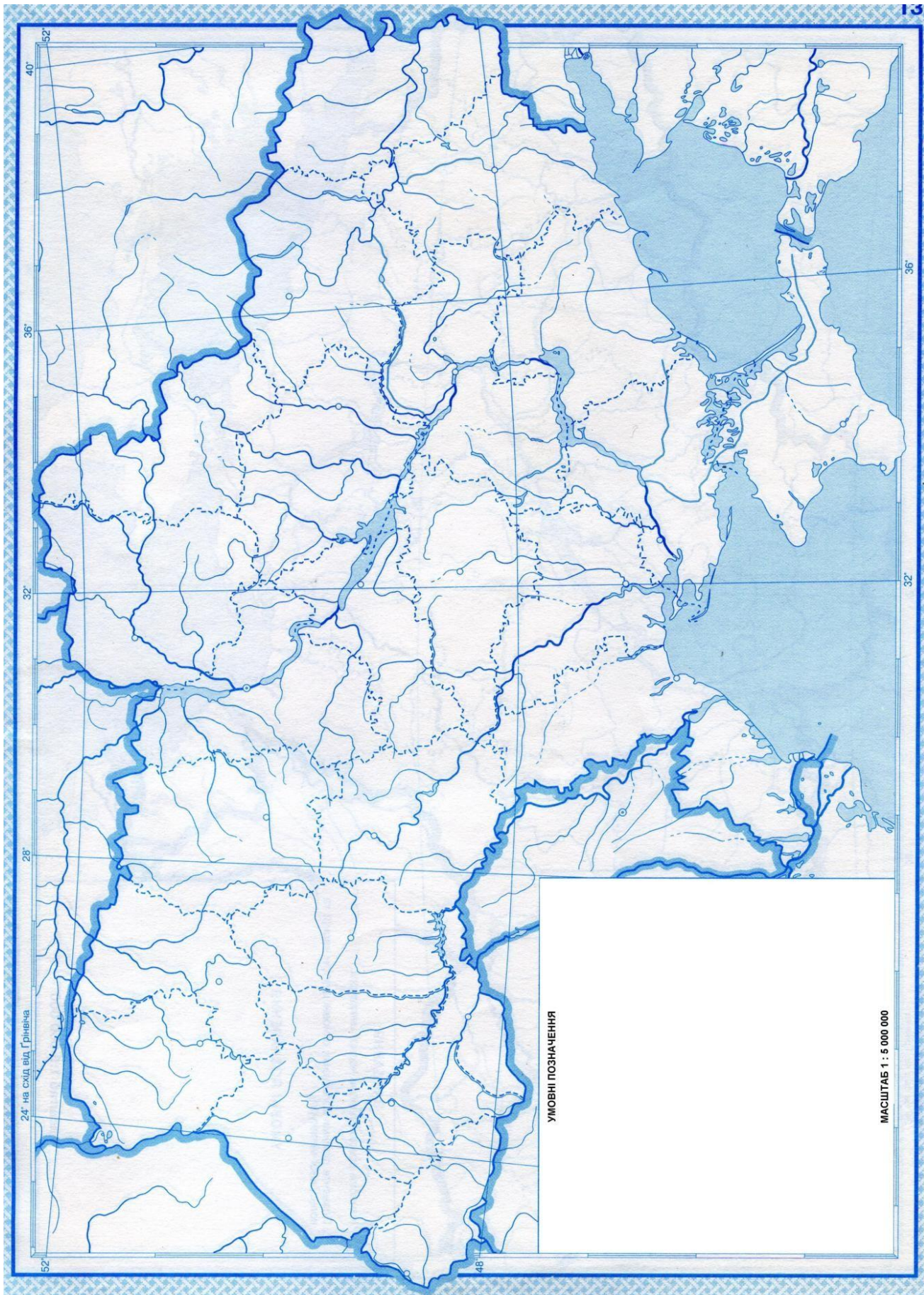
5.На контурну карту України нанести основні центри харчової промисловості (використовуємо «Географічний атлас України»).

6.Визначити райони найвищої концентрації харчової промисловості і пояснити чинники,що впливають на цей процес. _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Висновок _____
_____
_____
_____

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
4. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. –
5. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій –Львів: Світ, 2000.

Практичне заняття № 18-19

Тема: Транспортний комплекс

Соціальний комплекс України: територіальні та галузеві особливості

Навчальні цілі: визначити роль і значення транспортного комплексу для розвитку господарства України, розглянути його територіальну структуру; встановити особливості територіальної організації сфери послуг, показати її вплив на розвиток суспільства.

Основні поняття: транспортний комплекс, сфера послуг, соціальний комплекс, соціальні послуги.

Актуалізація знань

1. Дайте визначення поняття «транспортний комплекс».
2. Назвіть основні види транспорту.
3. Назвіть основні міждержавні транспортні магістралі.
4. Чим відрізняються поняття «невиробнича сфера» та «сфера послуг»?
5. Що таке «послуги»? За якими ознаками вони поділяються?
6. Дайте визначення поняття «соціальна інфраструктура».
7. Дайте визначення поняття «географія сфери обслуговування».
8. Поясніть вплив сфери послуг на матеріальне та нематеріальне виробництво.

Питання для обговорення:

1. Схарактеризуйте основні види транспорту України та їх місце у вантажообігу та пасажирообороті.
2. Проблеми та перспективи розвитку транспортного комплексу України.
3. Транс'європейські транспортні коридори, які проходять через територію України.
4. Галузева структура, основні завдання і функції сфери послуг, її роль у забезпеченні потреб населення.
5. Схарактеризувати галузеву структуру сфери послуг за регіонами України.
6. Особливості територіальної організації обслуговування населення у міській та сільській місцевостях України.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Проблеми інтеграції України до європейського транспортного простору.
2. Сфера послуг – підтримка життєздатності села.
3. Найбільш важливою для мого міста (села) є освітня (медична, ...) сфера.

Завдання

1. Накреслити схему галузевої структури транспорту.
2. Побудувати діаграми, які відображають динаміку структури вантажообігу та відправлення вантажів відповідно до видів транспорту загального користування за період з 1940 по 2019 рік (табл. 1). Проаналізуйте виконані діаграма.

1. Вантажобіг за видами транспорту у 1940–2019 роках (млрд. т км)

Роки	Усього	В тому числі					
		залізничний	автомобільний	морський	річковий	трубопровідний	авіаційний
1940	79,0	71,9	1,7	4,3	1,1	...	0,0
1950	97,4	85,0	3,6	7,7	1,1	...	0,0
1955	163,8	141,6	7,3	11,7	3,2	...	0,0
1960	269,0	216,4	17,7	30,7	4,1	0,1	0,0
1965	410,4	292,8	27,4	80,1	4,5	5,5	0,1
1970	611,6	380,2	41,6	172,3	6,1	11,2	0,2
1975	743,2	458,9	58,6	192,7	8,9	23,9	0,2
1980	839,6	469,6	70,1	168,8	10,7	120,2	0,2
1985	985,6	497,9	71,8	248,3	12,2	155,2	0,2
1990	1039,3	474,0	79,7	265,6	11,9	208,0	0,1
1995	544,0	195,8	34,5	123,1	5,7	184,9	0,0
2000	394,1	172,8	19,3	8,6	5,9	187,5	0,0
2005	473,6	224,0	35,3	9,6	6,3	198,1	0,3
2010	418,7	218,1	53,9	5,2	3,8	137,3	0,4
2015	334,7	195,1	53,3	3,9	1,6	80,7	0,2
2016	344,2	187,6	58,0	2,5	1,5	94,4	0,2
2017	364,2	191,9	62,3	2,9	1,4	105,4	0,3
2018	361,3	186,3	72,1	1,8	1,6	99,2	0,3
2019	355,0	181,8	65,0	1,8	1,6	104,5	0,3

Статистичний щорічник України за 2019 рік Державна служба статистики України

Аналізуючи діаграми, підготуйте відповіді на такі запитання:

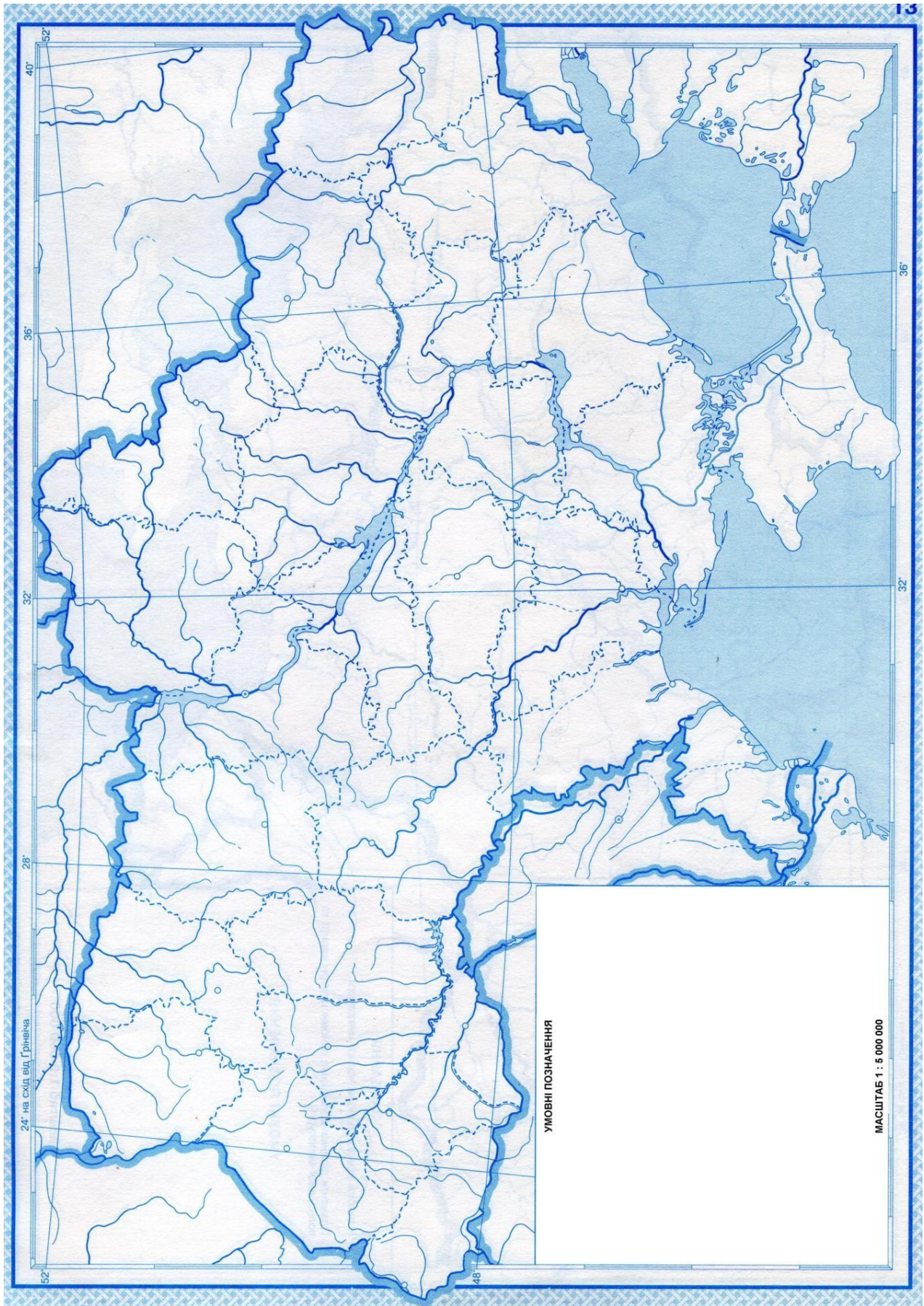
- Який вплив має науково-технічний прогрес на обсяг перевезень та відправлення вантажів?
- Як змінюється структура вантажообігу та відправлення вантажів?
- Для яких видів транспорту особливо характерна невідповідність їх у вантажообігу та відправленні вантажів?
- Який період характеризується найзначнішим зростанням як обсягів вантажообігу, так і відправленням вантажів? Які причини його зумовили?

3. Накреслити схему галузевої структури соціальної сфери України.

4. Використовуючи карти атласу та додаток 14, на контурній карті позначити основні міждержавні транспортні магістралі, нафто-, газо- та продуктопроводи, головні морські та річкові порти, залізничні вузли, аеропорти України.

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
4. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. –
4. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник /О.І. Шаблій –Львів: Світ, 2000.

Практичне заняття № 20.

Тема: Теоретичні засади суспільно-географічного районування України.

Навчальні цілі: виявити особливості різних підходів до суспільно-географічного районування України, визначити особливості та провести порівняльний аналіз наявних схем районування.

Основні поняття: економічне районування, суспільно-географічне районування, економічний район, мікрорайонування, районологія, район, регіон.

Актуалізація знань:

1. Що таке територіально-виробничий комплекс? Яка роль ТВК при виділенні економічних районів?
2. Які виділяють фактори районоутворення?
3. Чи можна виділити провідний фактор формування економічних районів на сучасному етапі?

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення основним поняттям теми.
2. Схарактеризуйте принципи економічного районування, фактори районоутворення.
3. Охарактеризуйте схеми соціально-економічного районування території України (за О. І. Шаблієм, М. М. Паламарчуком, Ф. Д. Заставним, М. Д. Пістуном). Новітні схеми регіоналізації України.

Додаткове завдання

(за бажанням студента, виконання узгоджується з викладачем):

Підготувати реферативне повідомлення на тему:

1. Розкрийте суть соціально-економічного районування за В. А. Поповкіним, М. І. Долішнім.
2. Досвід зарубіжних країн в питанні соціально-економічного районування території.

Завдання:

1. На контурну карту нанесіть схеми економічного та суспільно-географічної регіоналізації України (за О. І. Шаблієм, М. Д. Пістуном та Ф. Д. Заставним).

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Географія сфери обслуговування : методичні вказівки з навчальної дисципліни / Уклад. О. Г. Корнус. – Суми : СумДПУ, 2012.
4. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
5. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. –
6. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій – Львів: Світ, 2000.
7. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред. З. С. Варналія. – К., 2005.
8. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О.І. Шаблій. – Львів: Світ, 2000.

Практичне заняття № 21-24

Тема: Загальна характеристика суспільно-географічних районів України (у вигляді ділової гри)

Навчальні цілі: визначити загальний рівень соціально-економічного розвитку районів України, їх спеціалізацію та чинники формування структури промислового виробництва.

Основні поняття: суспільно-географічний район, економічний район, спеціалізація.

Ділова гра:

1. Створити ініціативні групи експертів (по 2-3 особи) з дослідження економіко-географічного району (отриманого на вибір під керівництвом викладача) та представити проведене дослідження у вигляді доповіді (додаток 14) та електронної презентації.
2. Студенти, які не доповідають обраний район на занятті також створюють на парі групи експертів для проведення дискусії.
3. Представлення економічного району може відбуватися у вигляді доповіді, дискусії, інтерв'ю, запитань-відповідей із виділеними ролями для експертів соціо-економіко-географа, журналіста чи політика, еколога чи експерта з регіонального розвитку тощо.
4. Електронний варіант презентації додається на диску до доповіді, що оформлюється у форматі А4, і здається у день виступу від всієї ініціативної групи (підпис на диску: назва району, група, прізвище авторів; підпис файлу: назва району; титульний лист доповіді оформлюється стандартно).

Рекомендована література:

1. Економіка України. – Режим доступу: <http://www.economy.com.ua>
2. Економіка України // Політико-економічний журнал. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Голюков А.П. Стратегія регіонального розвитку. – Х.: ХНУ, 2001.
4. Голюков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку. – Харків, 2005.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку / За ред.

3. С. Варналія. – К., 2005.
6. Мезенцева Н.І. Суспільно-географічне районування України. – К., 2002.
7. Немець Л. М., Вірченко П. А., Сільченко Ю. Ю. Робочий зошит для семінарсько-практичних занять з курсу «Економічна і соціальна географія України». – 6-е вид., перероб. і допов. - Харків, 2013. – 100 с.
8. Немець Л. М., Сільченко Ю. Ю., Вірченко П. А. Економічна і соціальна географія України. Навчальний посібник. – Харків, 2014. –
9. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навчальний посібник / О. І. Шаблій. –Львів: Світ, 2000.

Хід практичного заняття:

ПІВНІЧНО-ЗАХІДНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Негативні риси:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

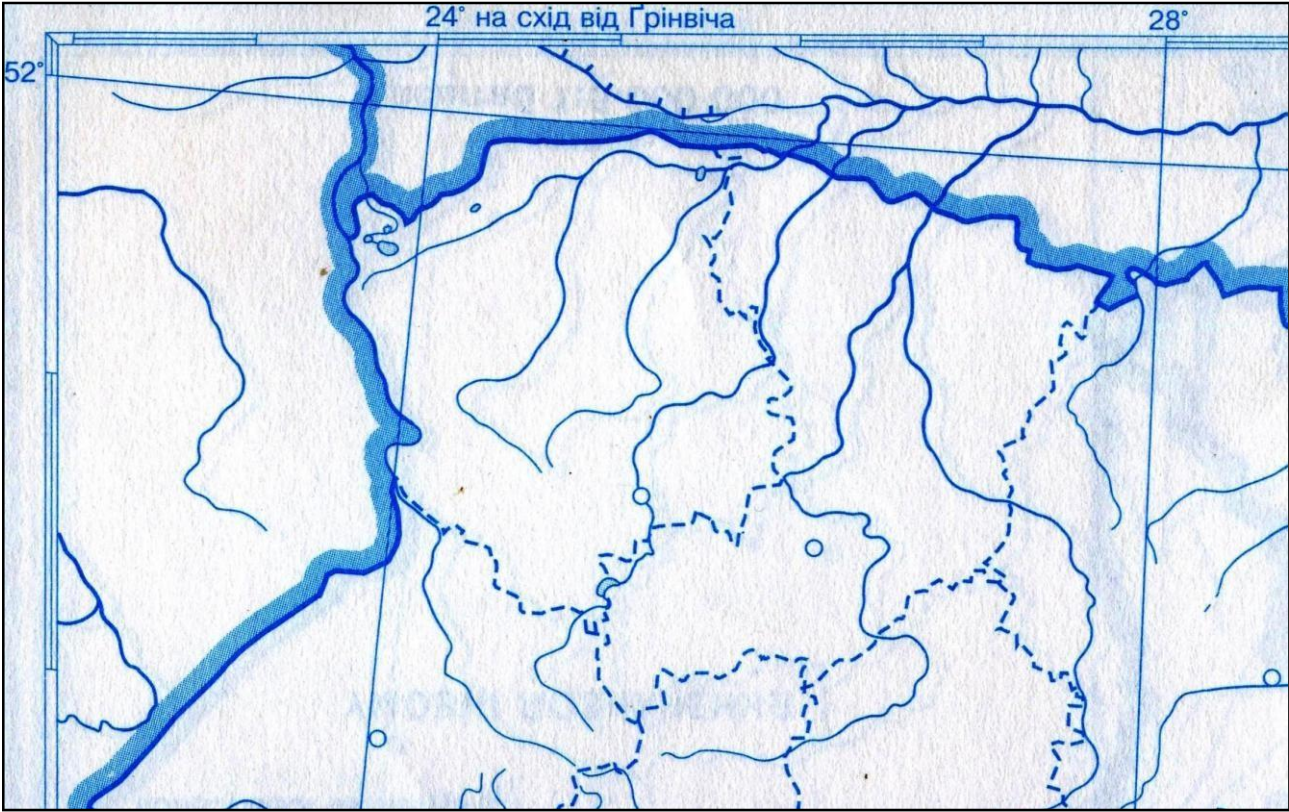

ЦЕНТРАЛЬНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

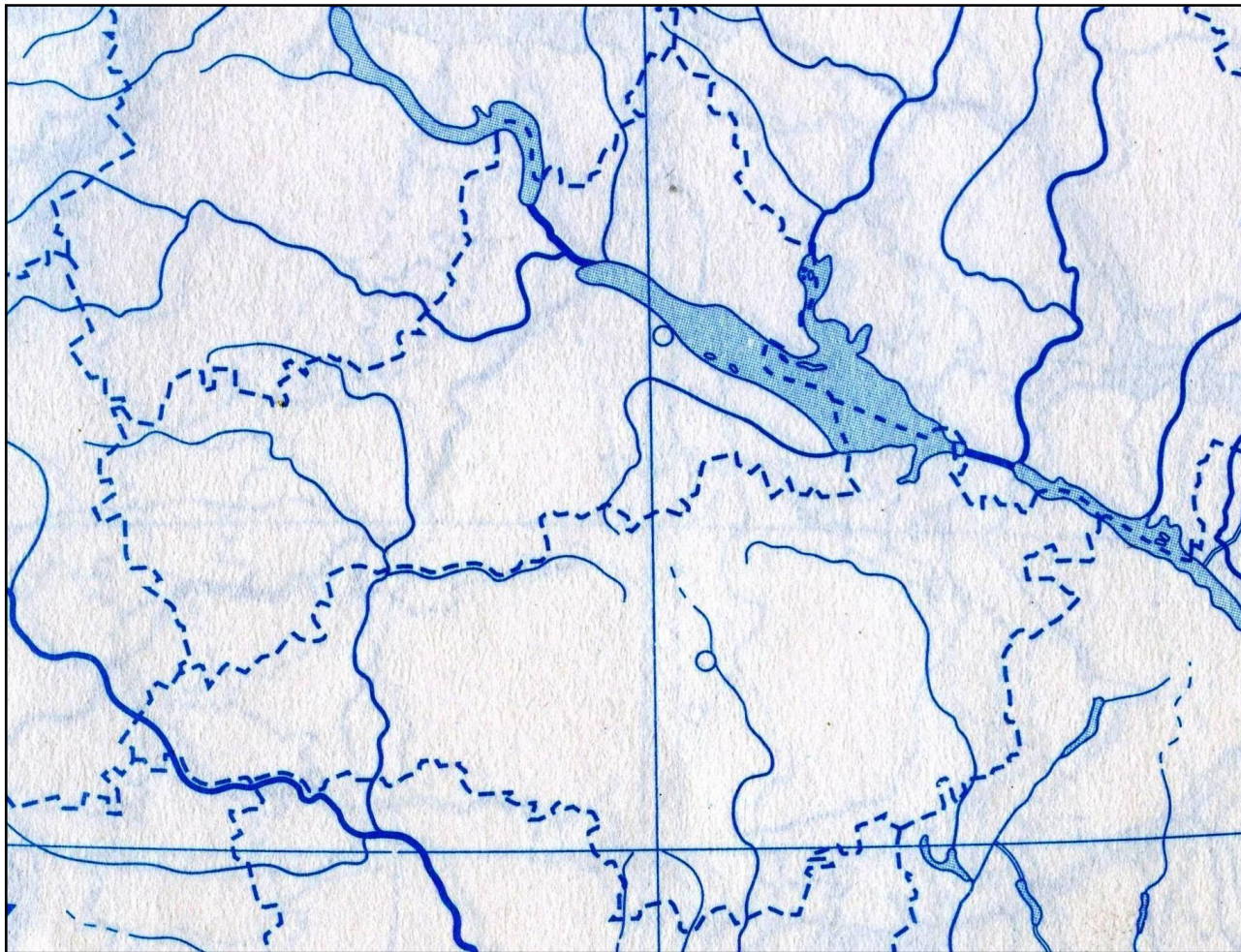

СТОЛИЧНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

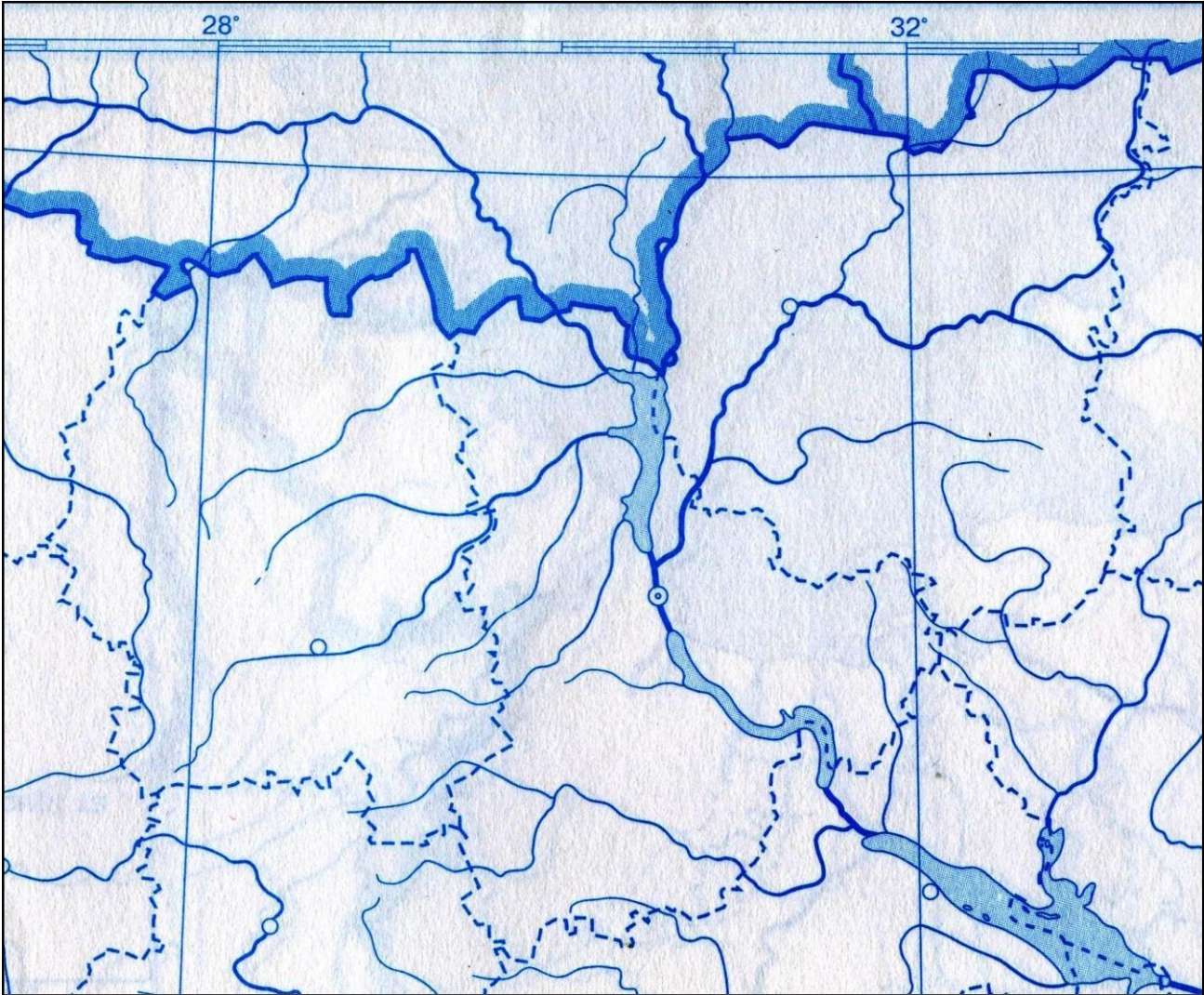

ПОДІЛЬСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

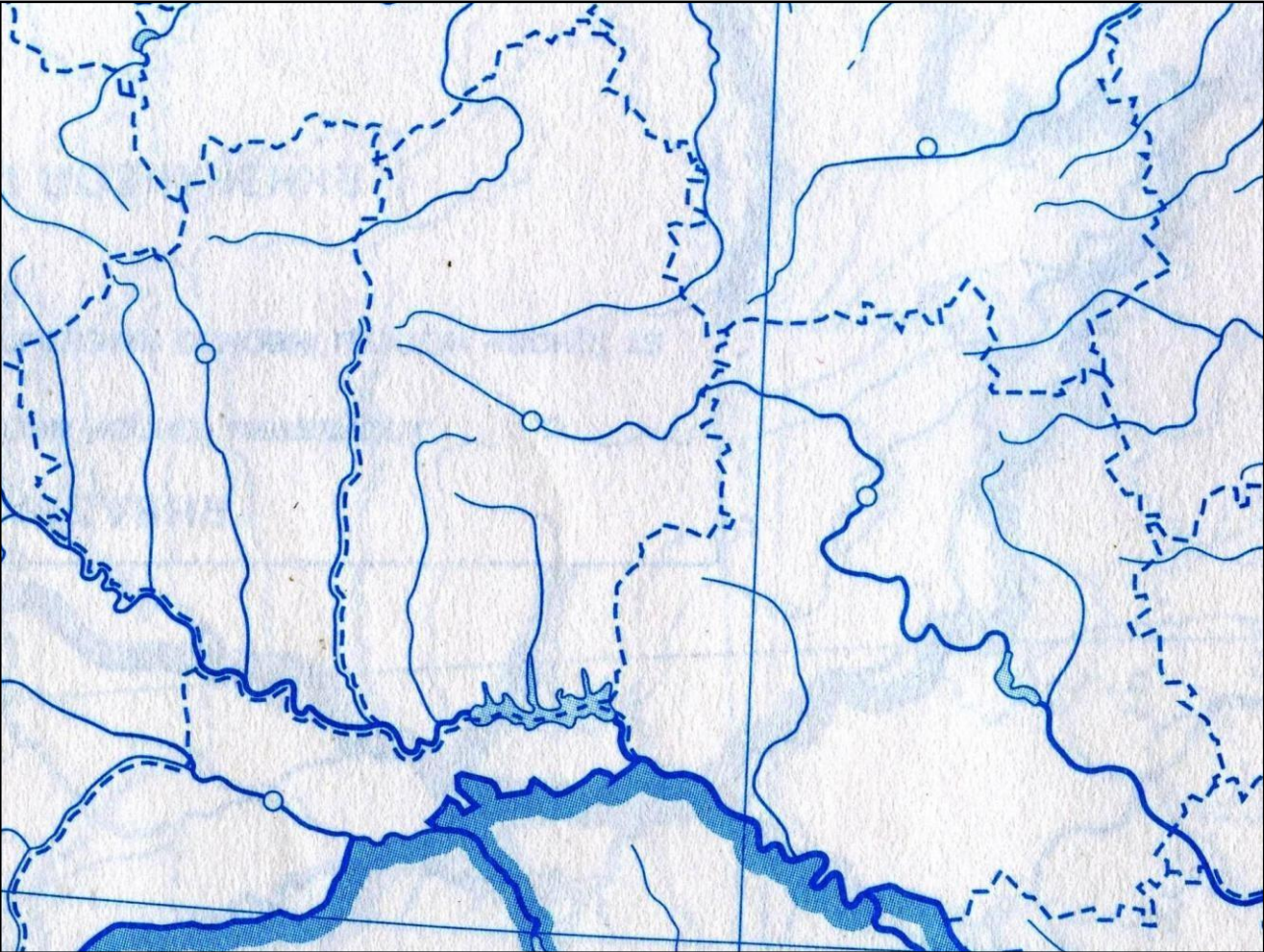

КАРПАТСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

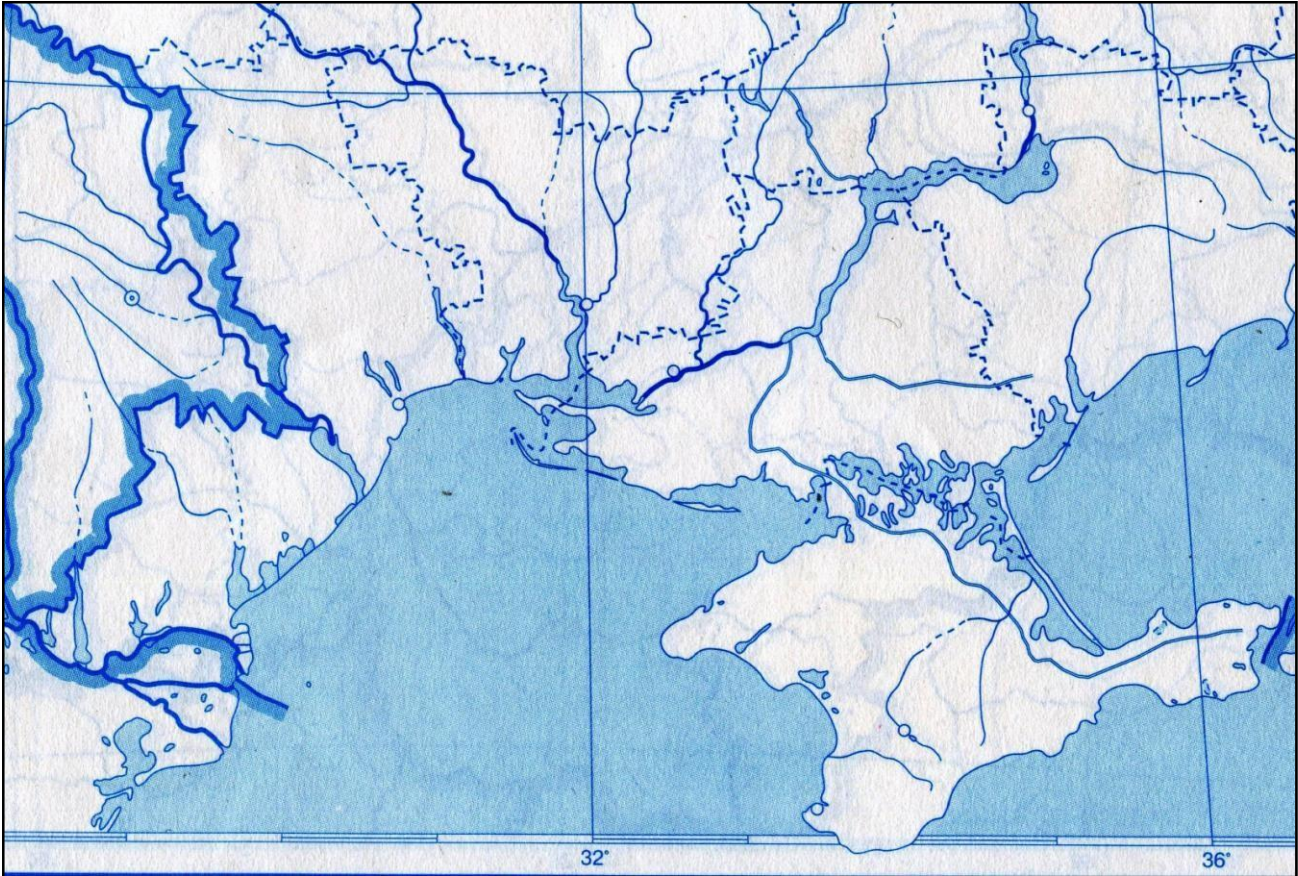

ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

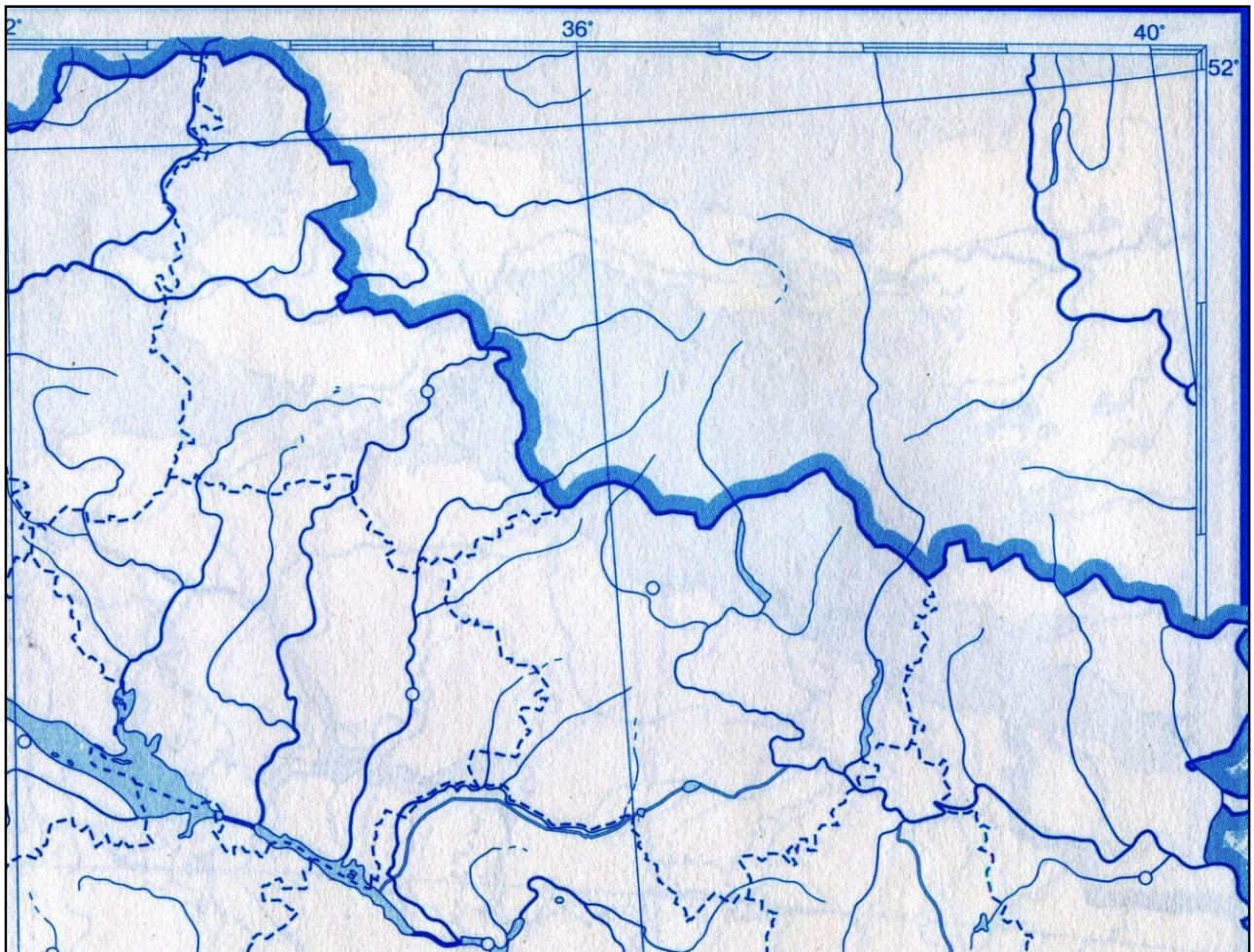

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

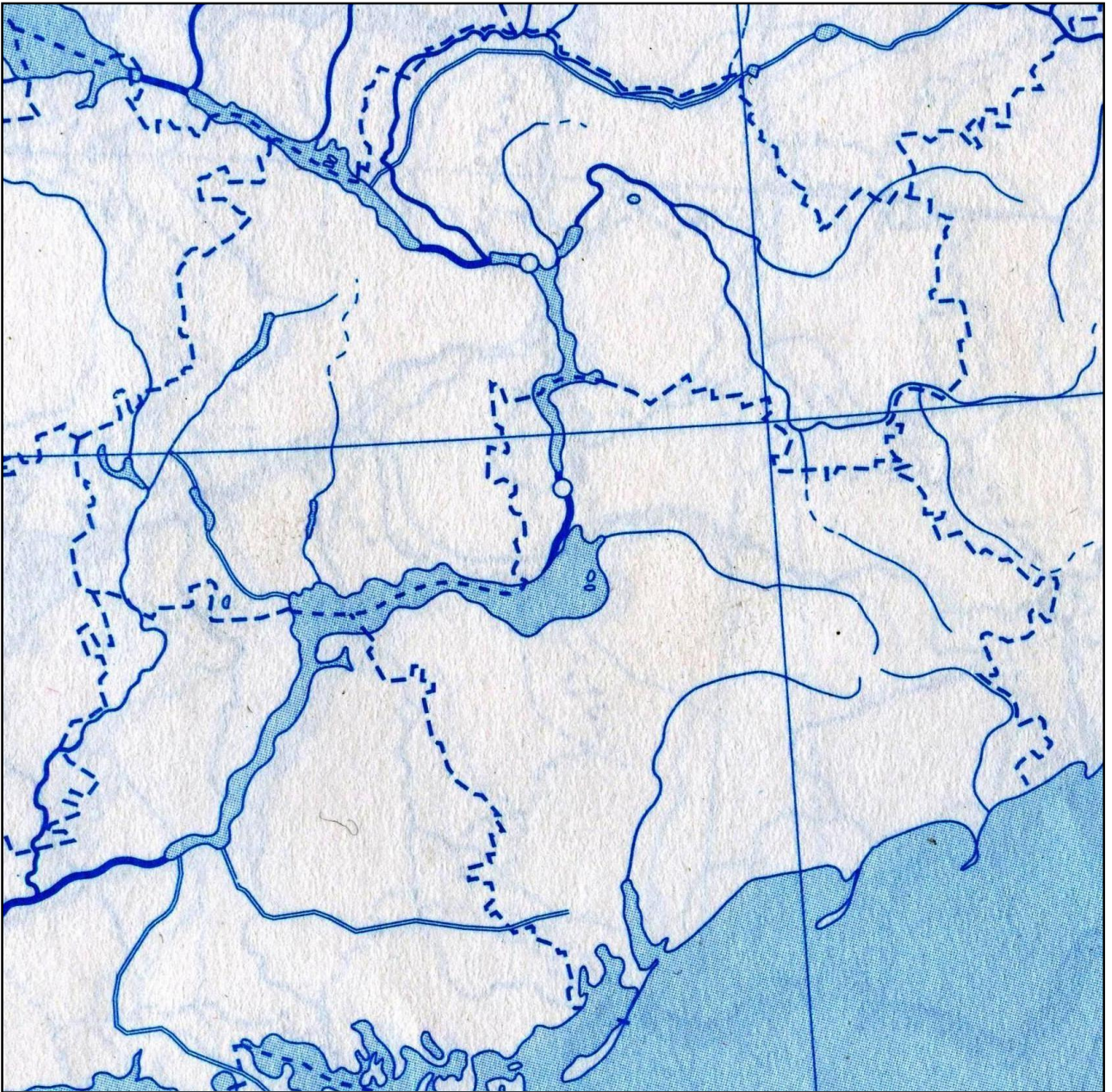

ДОНЕЦЬКИЙ СГР

1. Загальна характеристика суспільно-географічного району

Склад _____

Площа _____

Кількість населення _____

З якими суспільно-географічними районами межує _____

2. ЕГП та ПГП

Позитивні риси:

Негативні риси:

---

3. Галузі спеціалізації суспільно-географічного району

---

4. Мезорайони, вузли, центри (позначити їх на контурній карті)

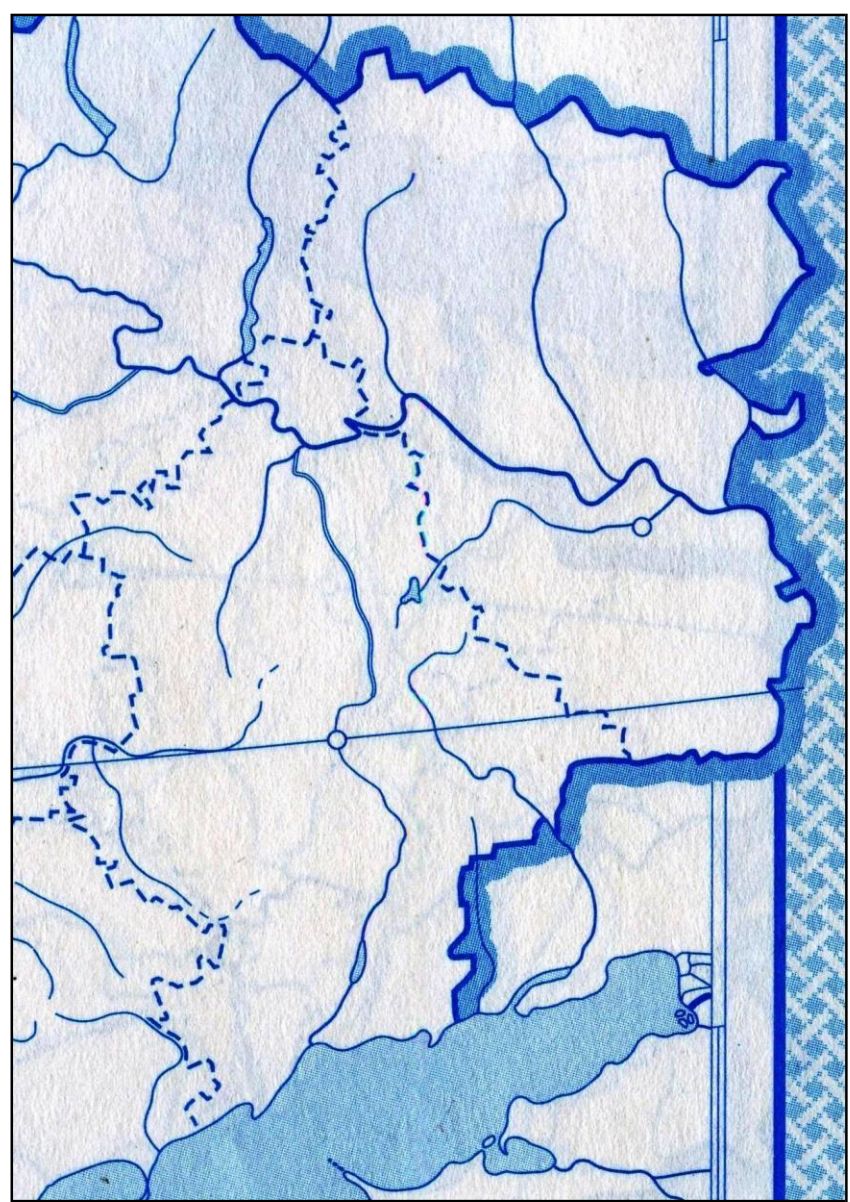

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1.

ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕГП КРАЇНИ (РЕГІОНУ)

1. Положення по відношенню до сусідніх країн, рівень їх економічного розвитку.
2. Положення по відношенню до морів та океанів.
3. Положення по відношенню до головних сухопутних і морських транспортних шляхів.
4. Положення по відношенню до головних паливно-сировинних баз, промислових і сільськогосподарських районів.
5. Положення по відношенню до головних районів збуту продукції.
6. Зміна ЕГП в часі.
7. Загальний висновок про вплив ЕГП на розвиток і розміщення господарства країни.

ПЛАН ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ (ПГП) КРАЇНИ

1. Політична і економічна оцінка державних кордонів:
  - а) рівень економічного розвитку сусідніх країн;
  - б) приналежність країни і сусідніх країн до економічних і політичних блоків;
  - в) стратегічна оцінка державного кордону.
2. Відношення до транспортних шляхів, ринків сировини і збуту продукції:
  - а) можливість використання морського та річкового транспорту;
  - б) торгові відносини з сусідніми країнами;
  - в) забезпеченість країни сировиною.
3. Відношення до "гарячих точок" планети:
  - а) пряме або непряме відношення країни до міжнародних конфліктів, наявність "гарячих точок" в прикордонних регіонах;
  - б) військово-стратегічний потенціал, наявність військових баз за кордоном;
  - в) участь країни в міжнародній розрядці та роззброєнні;
4. Загальна оцінка політичного положення країни.

ДОДАТОК 2.

Історико-етнографічні землі України

Берестейщина
Бессарабія
Більщина
Бойківщина
Брацлавщина
Буджак
Буковина
Волинь
Галичина
Гуцульщина
Задунайщина
Закарпаття
Запоріжжя
Кубань
Лемківщина
Марморощина

Наддніпрянина
Надсяння
Опілля
Перемишлянщина
Підгір'я
Підляшшя
Поділля
Покуття
Полісся
Приазов'я
Пряцівщина
Сіверщина
Слобожанщина
Стародубщина
Таврія
Холмщина

ДОДАТОК 3.

Родовища корисних копалин України

I. ПАЛИВНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Кам'яне та буре вугілля

Донецький кам'яновугільний басейн

Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн

Дніпровський буровугільний басейн:

1. Макарівське (Житомирська область)
2. Новосілківське (Черкаська область)
3. Козацьке (Черкаська область)
4. Морозівське (Кіровоградська область)
5. Миронівське (Кіровоградська область)
6. Семенівсько-Олександрійське (Кіровоградська область)
7. Бандурівське (Кіровоградська область)
8. Новоолександрівське (Дніпропетровська область)
9. Верхньодніпровське (Дніпропетровська область)
10. Синельниківське (Дніпропетровська область)
11. Оріхівське (Запорізька область)

Буре вугілля

1. Новодмитрівське (Харківська область)
2. Ільницьке (Закарпатська область)

Горючі сланці

1. Бовтиське (Кіровоградська область)

Торф

1. Турське (Волинська область)
2. Локачинське (Волинська область)
3. Жиравичівське (Волинська область)
4. Велике Болото (Волинська область)
5. Поліське (Волинська область)
6. Верба (Рівненська область)
7. Кремінне (Рівненська область)
8. Морочне (Рівненська область)
9. Озерянське (Житомирська область)
10. Бучмани (Житомирська область)
11. Норинське (Житомирська область)
12. Ірпінське (Київська область)
13. Трубіж (Київська область)
14. Супій (Черкаська область)
15. Слоцьке (Чернігівська область)
16. Удайське (Полтавська область)
17. Єзуцьке (Сумська область)
18. Клевенське (Сумська область)

Східний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Малодівицьке (Чернігівська область)
2. Прилуцьке (Чернігівська область)
3. Бугруватівське (Сумська область)
4. Козіївське (Харківська область)

Газ

1. Талалаївське (Чернігівська область)
2. Котелевське (Полтавська область)
3. Семенцівське (Полтавська область)
4. Абазівське (Полтавська область)
5. Чутівське (Полтавська область)
6. Машівське (Полтавська область)
7. Західнохрестищенське (Полтавська область)
8. Медведівське (Харківська область)
9. Кегичівське (Харківська область)
10. Багатійське (Харківська область)
11. Єфремівське (Харківська область)
12. Мелихівське (Харківська область)
13. Шебелинське (Харківська область)
14. Перещепинське (Харківська область)
15. Андіяшівське (Сумська область)
16. Клинсько-Краснознам'янське (Полтавська область)
17. Старобільське (Луганська область)
18. Вільхівське (Луганська область)

Нафтогазові родовища

1. Скороходівське (Чернігівська область)
2. Нинівське (Чернігівська область)
3. Гнидінцівське (Чернігівська область)
4. Анастасівське (Сумська область)
5. Рибальське (Сумська область)
6. Качанівське (Сумська область)
7. Глинсько-Розбишівське (Полтавська область)
8. Леяківське (Чернігівська область)
9. Яблунівське (Полтавська область)
10. Радченківське (Полтавська область)
11. Опішнянське (Полтавська область)
12. Решетняківське (Полтавська область)
13. Матвіївське (Полтавська область)
14. Тимофіївське (Полтавська область)
15. Кременівське (Дніпропетровська область)
16. Юліївське (Харківська область)
17. Дружилюбівське (Харківська область)

Західний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Долинське (Івано-Франківська область)
2. Старосамбірське (Львівська область)

Газ

1. Локачинське (Волинська область)
2. Рудківське (Львівська область)
3. Залужанське (Львівська область)
4. Летнянське (Львівська область)
5. Гринівське (Івано-Франківська область)
6. Яблунівське (Івано-Франківська область)
7. Солотвинське (Закарпатська область)

Нафтогазові родовища:

1. Бориславське (Львівська область)
2. Північнодолинське (Івано-Франківська область)
3. Битків-Бабчинське (Івано-Франківська область)

Південний нафтогазоносний регіон

Нафта

1. Східносаратське (Одеська область)

Газові родовища

1. Задорненське (АРК)
2. Стрілкове (АРК)
3. Джанкойське (АРК)
4. Голіцинське (Чорне море)
5. Штормове (Чорне море)
6. Глібовське (АРК)
7. Одеське (Чорне море)

II. МЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Залізні руди

Криворізький залізорудний басейн

1. Петровське (Кіровоградська область)
2. Першотравневе (Дніпропетровська область)
3. Новокриворізьке (Дніпропетровська область)
4. Скелюватське (Дніпропетровська область)
5. Інгулецьке (Дніпропетровська область)

Кременчуцький залізорудний район

1. Кременчуцьке (Полтавська область)
2. Лавриківське (Полтавська область)
3. Горішне-Плавнинське (Полтавська область)

Білозерський залізорудний район

1. Північнобілозерське (Запорізька область)
2. Південнобілозерське (Запорізька область)
3. Переверзівське (Запорізька область)

Керченський залізорудний басейн

1. Ельтиген-Ортельська мульда (АРК)
2. Комиш-Бурунська мульда (АРК)
3. Баксинське (АРК)

Гуляйпільське (Запорізька область)

Куксунгурське (Запорізька область)

Маріупольське (Донецька область)

Марганцеві руди

1. Нікопольське (Дніпропетровська область)
2. Великотокмацьке (Запорізька область)
3. Чивчинське (Івано-Франківська область)

Титанові руди

1. Стемигородське (Житомирська область)
2. Іршанське (Житомирська область)
3. Малишівське (Дніпропетровська область)
4. Самотканське (Дніпропетровська область)

Нікелеві та кобальтові руди

1. Липовенківське (Кіровоградська область)
2. Капітанівське (Кіровоградська область)
3. Деренюське (Кіровоградська область)
4. Девладівське (Дніпропетровська область)
5. Сухохутівське (Дніпропетровська область)

Алюмінієві руди

1. Берегівське (Закарпатська область)
2. Високопільське (Дніпропетровська область)
3. Смілянське (Черкаська область)
4. Калініно-Шевченківське (Донецька область)

Свинцеві та цинкові руди

1. Біганське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)
3. Мужіївське (Закарпатська область)
4. Біляївське (Харківська область)

Мідні руди

1. Рафалівське (Рівненська область)
2. Жиричі (Волинська область)

Поліметалеві руди

1. Мужіївське (Закарпатська область)
2. Берегівське (Закарпатська область)

Ртутні руди

1. Марантош (Закарпатська область)
2. Боркут (Закарпатська область)
3. Вишківське (Закарпатська область)
4. Микитівське (Донецька область)
5. Буркутсько-Шаянське (Івано-Франківська область)

Золото

1. Сауляк (Закарпатська область)
2. Майське (Миколаївська область)
3. Юр'ївське (Кіровоградська область)
4. Клишківське (Кіровоградська область)
5. Сергіївське (Дніпропетровська область)
6. Бобриківське (Луганська область)
7. Мужіївське (Закарпатська область)
8. Балка Широка (Дніпропетровська область)

Уранові руди

1. Південне (Миколаївська область)
2. Лозуватське (Кіровоградська область)
3. Калинівське (Кіровоградська область)
4. Мічуринське (Кіровоградська область)
5. Центральне (Кіровоградська область)
6. Новокостянтинівське (Кіровоградська область)
7. Ватутінське (Черкаська область)
8. Жовтоводське (Дніпропетровська область)

III. НЕМЕТАЛЕВІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Гірничо-рудна сировина

Графіт

1. Буртинське (Хмельницька область)
2. Заваллівське (Кіровоградська область)
3. Троїцьке (Запорізька область)
4. Петрівське (Кіровоградська область)

Цеоліти

1. Сокирницьке (Закарпатська область)
2. Саригач (Закарпатська область)

Озокерит

1. Бориславське (Львівська область)

Глина бентонітова

1. Торбське (Закарпатська область)
2. Черкаське (Черкаська область)
3. Григорівське (Донецька область)
4. Кудринське (АРК)

Гірничо-хімічна сировина

Апатити

1. Новополтавське (Запорізька область)
2. Стремигородське (Житомирська область)

Фосфорити

1. Жванське (Вінницька область)
2. Кролевецьке /Розльотське/ (Чернігівська область)
3. Ізюмське (Харківська область)
4. Осиківське (Донецька область)

Сірка

1. Загайпільське (Івано-Франківська область)
2. Немирівське (Львівська область)
3. Язівське (Львівська область)
4. Роздільське (Львівська область)
5. Яворівське (Львівська область)

Калійні солі

1. Стебницьке (Львівська область)
2. Калуш-Голинське (Івано-Франківська область)

Кам'яна сіль

1. Солотвинське (Закарпатська область)
2. Роменське (Сумська область)
3. Єфремівське (Харківська область)
4. Сло'вянське (Донецька область)
5. Артемівське (Донецька область)
6. Новокарфагенське (Донецька область)
7. Північносиваське (АРК)

Нерудна сировина для металургії

Доломіт

1. Молоросошське (Закарпатська область)
2. Негребівське (Житомирська Область)

3. Ямське (Донецька область)
4. Оленівське (Донецька область)
5. Північношевченківське (Донецька область)
6. Новотроїцьке (Донецька область)

Талько-магнезит

1. Правдинське (Дніпропетровська область)
2. Веселянське (Запорізька область)

Вапняк флюсовий

1. Кадиківське (АРК)
2. Псилераське (АРК)
3. Краснопартизанське (АРК)
4. Каракубське (Донецька область)
5. Оленівське (Донецька область)
6. Новотроїцьке (Донецька область)

Флюорит (плавиковий шпат)

1. Бахтинське (Вінницька область)
2. Покрова-Криївське (Донецька область)

Пісок формувальний

1. Вишнівське (Харківська область)
2. Бонтишівське (Харківська область)
3. Пологівське (Запорізька область)
4. Оріхівське (Запорізька область)

Кварцит

1. Овруцьке (Житомирська область)

Глина вогнетривка

1. Озерянське (Черкаська область)
2. Шостаківське (Кіровоградська область)
3. П'ятихатське (Дніпропетровська область)
4. Затишянське (Донецька область)
5. Веселівське (Донецька область)
6. Андріївське (Донецька область)
7. Новорайське (Донецька область)
8. Часовоярське (Донецька область)

Сировина для скляної порцеляно-фаянсової промисловості

Пісок кварцовий

1. Великоглибовицьке (Львівська область)
2. Папірнянське (Чернігівська область)
3. Новоселівське (Харківська область)
4. Гусарівське (Харківська область)
5. Авдіївське (Донецька область)
6. Новомихайлівське (Донецька область)

Каолін

1. Купинське (Хмельницька область)
2. Судимонтське (Хмельницька область)
3. Майдан-Вільське (Хмельницька область)
4. Дубровське (Житомирська область)
5. Великогадоминецьке (Житомирська область)
6. Глухівецьке (Вінницька область)
7. Турбівське (Вінницька область)
8. Мурзинське (Черкаська област)
9. Затишнлянське (Донецька область)
10. Просянівське (Дніпропетровська область)

Пегматит (польовий шпат)

1. Більчаківське 1 (Рівненська область)
2. Балка Великого Табору (Запорізька область)
3. Гірне (Житомирська область)
4. Грузлівське (Житомирська область)

Цементна сировина

Вапняк

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Дубовецьке (Івано-Франківська область)
3. Гуменецьке (Хмельницька область)
4. Сокирянське (Чернівецька область)
5. Загнітківське (Одеська область)
6. Єлизаветівське (Одеська область)
7. Главанське (Одеська область)
8. Новогригорівське (Миколаївська область)
9. Бургунське (Херсонська область)

Крейда

1. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
2. Шебелинське (Харківська область)
3. Крамторське (Донецька область)
4. Здолбунівське (Рівненська область)

Мергель

1. Бахчисарайське (АРК)
2. Амвросіївське (Донецька область)
3. Межигірсько-Дубовецьке (Івано-Франківська область)

Глина

1. Розвадівське (Львівська область)
2. Гуменецьке (Хмельницька область)
3. Кривинське (Хмельницька область)
4. Новгород-Сіверське (Чернігівська область)
5. Шебелинське (Харківська область)
6. Краматорське (Донецька область)

7. Жовтокам'янське (Дніпропетровська область)
8. Григорівське (Миколаївська область)
9. Шкодовогірське (Одеська область)

Опока

1. Балка Мокра (Донецька область)

Облицювальне каміння

Граніт, габро, лабрадорит

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Ясногірське (Рівненська область)
3. Омелянівське (Житомирська область)
4. Головинське (Житомирська область)
5. Сліпчицьке (Житомирська область)
6. Жижелівське (Вінницька область)
7. Тиврівське (Вінницька область)
8. Богуславське (Київська область)
9. Танське (Черкаська область)
10. Новоданилівське (Миколаївська область)
11. Кудашівське (Дніпропетровська область)

Мармур

1. Великокаменецьке (Закарпатська область)
2. Требушанське (Закарпатська область)
3. Білгород-Дністровське (Одеська область)

Пісковик

1. Застінківське (Тернопільська область)
2. Теробовлянське (Тернопільська область)
3. Буданівське (Тернопільська область)
4. Баницьке (Сумська область)
5. Різниківське (Донецька область)

Кольорове та ювелірне каміння

Бурштин

1. Клесівське (Рівненська область)
2. Вільне (Рівненська область)

Родоніт

1. Прелучне (Івано-Франківська область)

Онікс мармуровий

1. Калюсик (Хмельницька область)

Топаз, берил, кварц

1. Волинське (Житомирська область)

Мінеральні води

1. Пłosкiвське (Закарпатська область)
2. Полянське (Закарпатська область)
3. Синяцьке (Закарпатська область)
4. Шаянське (Закарпатська область)
5. Сейминське (Закарпатська область)
6. Великолюбiнське (Львiвська область)
7. Моршинське (Львiвська область)
8. Трускавецьке (Львiвська область)
9. Верховинське (Iвано-Франкiвська область)
10. Конопкiвське (Тернопiльська область)
11. Новозбручанське (Тернопiльська область)
12. Збручанське (Хмельницька область)
13. Степанське (Рiвненська область)
14. Хмiльницьке (Вiнницька область)
15. Бiлоцеркiвське (Київська область)
16. Миронiвське (Київська область)
17. Миргородське (Полтавська область)
18. Березiвське (Харкiвська область)
19. Слов'янське (Донецька область)
20. Новопсковське (Луганська область)
21. Старобiльське (Луганська область)
22. Лазурне (Запорiзька область)
23. Кирилiвське (Запорiзька область)
24. Одеське (Одеська область)
25. Куяльницьке (Одеська область)
26. Коблевське (Одеська область)
27. Очакiвське (Миколаївська область)
28. Генiчеське (Херсонська область)
29. Євпаторiйське (АРК)
30. Сакське (АРК)
31. Феодосiйське (АРК)
32. Щербинське (Чернiвецька область)
33. Чернiвецьке (Чернiвецька область)

Термальні води

1. Сакське (АРК)
2. Берегiвське (Закарпатська область)

Лiкувальні грязі

1. Євпаторiйське (АРК)
2. Сакське (АРК)
3. Куяльник (Одеська область)
4. Днiпрвсько-Лиманське (Херсонська область)

ДОДАТОК 4.

Рекомендований план характеристики галузі промисловості

1. Поняття галузі та рівень її розвитку.
2. Місце та значення галузі в економіці України.
3. Фактори розвитку галузі, сировинні ресурси, їх географія та характеристика.
4. Характеристика галузевої структури (структура, галузі, підгалузі, типи підприємств)
5. Територіальна характеристика галузі (принципи та фактори розміщення, характеристика окремих районів, вузлів (особливості структури, які причини зумовили їх виникнення)).
6. Проблеми та перспективи розвитку галузі.

ДОДАТОК 5.

Рекомендований план характеристики АПК:

1. Фактори формування і розвитку агропромислового комплексу: природні (рельєф, клімат, ґрунти, водні ресурси, лісові ресурси), соціально-економічні (ЕГП, трудові ресурси, рівень інтеграції, економічна ефективність)
2. Територіально-галузева структура сільського господарства:
  - Рослинництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі, основні культури, основні галузі (овочівництво, картоплярство, садівництво тощо), основні с/г підприємства)
  - Тваринництво (значення галузі, рівень розвитку; фактори, що впливають на продуктивність галузі; основні породи, основні галузі (скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво, ставкове виробництво тощо), основні с/г підприємства)
  - Види та типи сільськогосподарських підприємств
3. Аналіз територіально-галузевої структури харчової промисловості:
  - Переробна ланка.
  - Виробнича ланка (цукрова, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодоовочева, борошномельна, круп'яна, крохмале-патокова, спиртова, виноградарсько-виноробна галузі).
4. Аналіз обслуговуючих галузей та виробництва (частково легка, с/г машино- і тракторобудування, наукове обслуговування АПК, виробництво мінеральних добрив)
5. Проблеми та перспективи розвитку АПК.

ДОДАТОК 6.

Паливна промисловість:

Науково-дослідні центри вугільної промисловості: Донецький науково-дослідний вугільний інститут, науково-дослідний проектно-конструкторський і проектний інститут вугільної промисловості (Київ) та ін.

Нафтопереробка: Кременчук, Лисичанськ, Херсон, Надвірна, Дрогобич, Борислав, Львів, Бердянськ.

Нафтопроводи: Долина – Дрогобич; Гнідинці – Глинсько-Розбишівське родовище – Кременчук; Мічуринськ – Кременчук; Самара – Лисичанськ – Кременчук – Херсон з відгалуженням на Одесу; транс'європейський нафтопровід «Дружба».

Нафтопродуктопроводи: Кременчук – Київ; Кременчук – Кіровоград; Лисичанськ – Нижньодніпровськ; Дрогобич – Стрий.

Науково-дослідні центри нафтової промисловості: Науково-дослідний і проектний інститут нафтової промисловості (Київ), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ).

Газопроводи: Дашава – Стрий – Дрогобич; Шебелинка – Харків; Шебелинка – Брянськ; Шебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Одеса – Кишинів; Косів – Чернівці.

Науково-дослідні центри газової промисловості: Івано-Франківський інститут нафти і газу, Інститут газу АН України (Київ).

Електроенергетика:

Теплові електростанції: ДРЕС – Запорізька (3,6 млн.кВт, Енергодар), Вуглегірська (3,6 млн.кВт, Донецька область), Криворізька (3,0 млн. кВт), Зміївська (2,4 млн.кВт, Харківська область), Бурштинська (2,4 млн.кВт, Івано-Франківська область), Луганська (2,0 млн.кВт, м. Щастя Луганська обл.), Старобешівська (2,0 млн.кВт, Донецька область), Придніпровська (1,8 млн.кВт, Дніпропетровська область), Слов'янська (1,8 млн.кВт, Донецька область), Ладизинська (1,8 млн.кВт, Вінницька область), Трипільська (1,6 млн.кВт, м.Українка Київської області), Курахівська (1,46 млн.кВт, Донецька область), Пітерівська (перша в Україні, Донецька область), Добротвірська (Львівська область), Зуївська (Донецька область), Северодонецька (Луганська область), Дніпродзержинська (Дніпропетровська область), Київська ТЕЦ-5 (700 тис. кВт), Дарницька, Київська ТЕЦ-6, Харківська ТЕЦ-5, Одеська, Калуська, Краматорська.

Гідроелектростанції: Дніпровський каскад – Київська (в м. Вишгород), Канівська, Кременчуцька (в м. Світловодськ), Дніпродзержинська, Дніпрогес (у м. Запоріжжя), Каховська, Ташлицька ГЕС (1,8 млн.кВт, на р. Південний Буг), Теремле-Ріцька ГЕС (Закарпатська область), Київська ГАЕС (перша в колишньому СРСР), Дністровська ГЕС-ГАЕС, Костянтинівська ГЕС-ГАЕС (Миколаївська область).

Атомні електростанції: Південноукраїнська (м. Южноукраїнськ), Запорізька (м. Енергодар), Рівненська (м. Кузнецовськ), Хмельницька (в м. Нетішин).

Науково-дослідні центри електроенергетики: інститут електродинаміки АН України, Інститут технічної теплофізики НАН України, Київський політехнічний інститут та ін.

ДОДАТОК 7.

Чорна металургія

Гірничо-збагачувальні комбінати (виробництво конгломератів та окатишів): Центральний, Південний, Північний і Миколаївський (усі чотири в Кривому Розі), Полтавський (у Комсомольську), Інгулецький (Дніпропетровська область), Комиш-Бурунський (АРК).

Центри виплавки чорних металів: Кривий Ріг (металургійний комбінат), Дніпропетровськ (металургійний завод), Макіївка (металургійний комбінат), Маріуполь (металургійний комбінат «Азовсталь»), Запоріжжя (металургійний комбінат «Запоріжсталь»), Дніпровський металургійний комбінат (Запоріжжя), Єнакієве (металургійний завод), Алчевськ (металургійний комбінат), Дніпродзержинськ, Донецьк, Одеса.

Електроферосплавне виробництво: Запоріжжя, Нікополь, Стаханов.

Виробництво труб: Нікополь (Південнотрубний завод), Харцизьк, Новомосковськ, Дніпропетровськ, Маріуполь, Луганськ.

Вторинна обробка чорних металів: Дніпропетровськ, Костянтинівна, Луганськ.

Коксохімія: Авдіївка, Кривий Ріг, Маріуполь, Макіївка, Дніпродзержинськ, Донецьк, Горлівка, Єнакієве, Стаханов, Краматорськ, Запоріжжя.

Виробництво вогнетривів: Часів Яр, Горлівка, Красногорівка (Донецька область), Христофорівка (Дніпропетровська область), Запоріжжя.

Науково-дослідні та проектні установи чорної металургии (всього 17): — Український науково-дослідний інститут металів (Харків), Науково-дослідний і проектний інститут металургійної промисловості (Харків), Науково-дослідний інститут чорної металургії (Донецьк), Інститут чорної металургії (Дніпропетровськ), Інститут спеціальних сталей, сплавів і феросплавів (Запоріжжя).

Кольорова металургія.

Алюмінієва промисловість: Миколаївський глиноземний завод, Запорізький алюмінієвий завод, Свердловський (Луганської обл.) завод алюмінієвих сплавів, Броварський завод алюмінієвих будівельних конструкцій.

Цинкова промисловість: Костянтинівка (завод «Укрцинк», Донецька область).

Магнієва промисловість: Калуш, Запоріжжя.

Титанова промисловість: Запоріжжя, Іршанський ГЗК (Житомирська область), Самотканський ГЗК (Дніпропетровська обл.), Кримський завод двоокису титану (м. Красноперекопськ у Криму).

Виплавка ртуті (живого срібла): Микитівський ртутний комбінат (м. Горлівка, Донецька область).

Нікелева і феронікелева промисловість: Побузьке (Кіровоградська область, нікелевий завод).

Кремнієве виробництво (кристалічний): на Дніпровському алюмінієвому заводі (Запоріжжя).

Свинець (олово), вторинне виробництво: на заводі «Укрцинк» (Костянтинівка).

Золото: Травневе (Савранський район Одеської обл.), Мужієвське, що поблизу Берегово (золото, поліметали – свинець і цинк), Сауляк – неподалік Рахова Закарпатської обл.

Виплавка інших вторинних кольорових металів: Донецьк, Харків, Одеса, Київ.

Обробка кольорових металів: Бахмутський завод імені Ківрінга (мідний і латунний прокат).

Виплавка твердих сплавів: Торез (завод наплавочних твердих сплавів), Світловодськ (завод рідкісних металів, Кіровоградська обл.).

Електродна промисловість: Запоріжжя (Дніпровський електродний завод).

Науково-дослідні установи кольорової металургії:

Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут титану (Запоріжжя),
Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут вторинних кольорових металів (Донецьк),
Артемівська філія Державного науково-дослідного проектного і конструкторського інституту сплавів та обробки кольорових металів.

ДОДАТОК 8.

Машинобудівний комплекс України

Тракторне машинобудування: Харків (трактори, тракторні шасі), Дніпропетровськ, Київ (завод тракторних деталей), Кіровоград, Мелітополь і Вінниця (заводи тракторних гідроагрегатів), Чугуїв (завод паливної апаратури).

Сільськогосподарське машинобудування: Дніпропетровськ і Тернопіль (бурякозбиральні комбайни), Херсон (зерно- і кукурудозбиральні комбайни), Олександрія (зернозбиральні комбайни), Одеса, Київ, Бердянськ, Слов'янськ (грунтообробні машини), Бердянськ (жниварки), Львів (хімсільгоспмашини), Кіровоград (сівалки).

Машинобудування для тваринництва і кормовиробництва: Ніжин (завод «Ніжинсільмаш»), Коломия (завод «Коломиясільмаш»), Умань (виробниче об'єднання «Уманьферммаш»), Бердянськ, Біла Церква, Ковель, Рожище (Волинська область), Новоград-Волинський (Житомирська область, завод сільськогосподарського машинобудування).

Приладобудування.

Прилади для контролю і регулювання технологічних процесів: Івано-Франківськ (приладобудівний завод), Харків (завод контрольно-вимірювальних приладів), Київ, Луцьк, Могилів-Подільський.

Електровимірювальні прилади: Київ (виробниче об'єднання «Точелектроприлад»), Житомир (завод «Електровимірювач»), Львів (завод «Львівприлад»), Северодонецьк.

Радіовимірювальні прилади: Львів, Ужгород, Київ. Прилади для механізації та автоматизації: Кіровоград, Умань, Харків.

Обчислювальна техніка: Київ (виробниче об'єднання «Електронмаш»), Северодонецьк (науково-виробниче об'єднання «Імпульс»), Вінниця, Чернівці, Одеса.

Оптичні та оптико-механічні прилади й апаратура: Суми (виробниче об'єднання «Електрон» – електронно-оптичні прилади), Харків, Одеса, Ізюм.

Електротехнічна промисловість.

Виробництво трансформаторів: Запоріжжя (силові трансформатори), Хмельницький (трансформатори загального призначення).

Виробництво генераторів: Харків (завод «Електроважмаш» – генератори для парових і гідравлічних турбін).

Виробництво електромашин: Нова Каховка (електромашинобудівний завод).

Виробництво електромоторів: Полтава (завод «Електромотор»).

Виробництво побутової електротехніки: Тернопіль (об'єднання «Ватра»).

Виробництво кабелю: Харків, Одеса, Донецьк, Київ, Кам'янець-Подільський, Бердянськ.

Виробництво електроізоляційних матеріалів: Слов'янськ, Львів, Первомайськ (Житомирська обл.).

Транспортне машинобудування.

Автомобілебудування: Кременчук (великовантажні автомобілі КрАЗ), Запоріжжя і Луцьк (легкові), Львів (автобуси і автонавантажувачі), Черкаси та Бориспіль (автобуси «Богдан», «Еталон»).

Автоскладання: Луганськ, Сімферополь, Ужгород.

Виробництво автозапчастин: Краснодон, Чернігів.

Виробництво тролейбусів: Київ, Дніпропетровськ, Львів, Чернігів.

Виробництво карданних валів: Херсон.

Виробництво мотоциклів: Київ (МТ-10 «Дніпро» і «Дніпро-72»).

Виробництво мопедів: Львів («Верховина»).

Виробництво велосипедів: Харків, Чернігів.

Суднобудування: Миколаїв, Херсон, Київ, Керч.

Локомотивобудування: Луганськ (виробниче об'єднання «Жовтневої революції» - тепловозобудування, виробництво трамваїв, дизель- та електропоїздів), Харків (завод транспортного машинобудування), Дніпропетровськ (виробництво електровозів).

Вагонобудування: Дніпродзержинськ, Кременчук, Стаханов, Маріуполь.

Моторобудування: Харків (завод «Серп і Молот»).

Літакобудування: Київ (літаки КБ ім. Антонова – «Антей», «Руслан», «Мрія»), Харків (літаки КБ ім. Туполева).

Ракетно-космічна промисловість: Дніпропетровськ (КБ «Південне», НПО «Південний машинобудівний завод», стратегічні ракети СС-18 і численні супутники), Харків (завод «Хартрон»).

Верстатобудівна промисловість.

Виробництво верстатів: Харків (завод агрегатних верстатів та верстатобудівний завод), Київ (завод верстатів-автоматів), Краматорськ (завод важкого верстатобудування), Павлоград (завод ливарних машин), Івано-Франківськ (завод «Автоливш»), Городок та Дніпропетровськ (верстатобудівні заводи з виробництва деревообробних верстатів), Одеса, Бердичів, Черкаси (верстатобудівні заводи).

Виробництво ковальсько-пресового устаткування: Дніпропетровськ (завод великих пресів), Одеса, Хмельницький, Роздільна, Стрий.

Інструментальна промисловість.

Виробництво штучних алмазів та абразивних матеріалів:

Полтава, Львів, Запоріжжя, Київ, Іршава (Закарпатська обл.).

Виробництво метало- і деревообробних інструментів: Запоріжжя, Хмельницький, Вінниця, Харків, Кам'янець-Подільський, Луганськ.

Будівельно-шляхове та комунальне машинобудування.

Виробництво дорожніх і землерійних машин: Київ (завод «Червоний екскаватор»), Слов'янськ (завод шляхових машин), Бердянськ (завод шляхових машин), Дрогобич (виробниче об'єднання кранобудування), Харків (бульдозери виробничого об'єднання «Шлях машина»), Дніпропетровськ (завод шляхових машин).

Виробництво устаткування для промисловості будівельних матеріалів: Коростень, Лисичанськ.

Виробництво устаткування для комунального господарства:

Прилуки, Мелітополь, Турбів (Вінницька обл.), Київ. Виробництво устаткування для різних галузей промисловості.

Для хімічної промисловості: Бердичів (завод «Прогрес» — багатоярусні фільтри), Суми (технологічні лінії для виробництва слабкої азотної кислоти), Сніжне (Донецька обл., завод хімічного машинобудування), Полтава (завод емальованого хімічного устаткування), Львів, Свеса (Сумська обл.), Павлоград (Дніпропетровська обл.), Фастів.

Для виробництва полімерів: Київ (виробниче об'єднання «Більшовик»), Дніпропетровськ, Бахмач (Чернігівська обл.).

Гірничошахтне та гірничорудне машинобудування: Дружківка, Донецьк, Харків, Горлівка, Конотоп, Ясинувата (Донецька обл.).

Металургійне машинобудування: Краматорськ (Новокраматорський і Старокраматорський машинобудівні заводи випускають прокатні стани), Маріуполь (виробниче об'єднання «Маріупольважмаш» випускає конвертори), Дніпропетровськ (завод металургійного устаткування), Лутугіне (Луганська обл.), Слов'янськ.

Для харчової промисловості: Карлівка (Полтавська обл.), Одеса, Сміла (Черкаська обл.), Київ, Калинівка (Вінницька обл.), Білопілля (Сумська обл.).

Для легкої промисловості: Чернівці, Кам'янка (Черкаська обл.), Харків, Київ, Васильків, Донецьк, Дніпропетровськ.

Енергетичне машинобудування: Харків (виробниче об'єднання «Харківський

турбінний завод» випускає парові турбіни для АЕС).

Машинобудування для папероробної промисловості: Дніпропетровськ (виробниче об'єднання важкого папероробного машинобудування).

Поліграфічне машинобудування: Одеса (завод поліграфічних машин).

Металообробна промисловість: Дніпропетровськ, Маріуполь, Житомир, Донецьк (у всіх — заводи металокопункцій), Київ (завод столових наборів).

ДОДАТОК 9.

Гірничо-хімічна промисловість.

Добування сірки: родовища – Немирівське, Язівське (Яворівський район), Любенське (Городоцький район), Роздольське (Миколаївський район), Жидачівське (Жидачівський район) – Львівська область, Тлумацьке (Івано-Франківська область), Загайпільське (Івано-Франківська область); Роздольський і Яворівський гірничо-хімічні комбінати.

Добування калійної солі: Калуш-Голинське, Стебниківське, Дрогобицьке, Тростянецьке, Бориславське, Доброгостівське, Моршинське.

Добування кухонної солі: Слов'янське, Артемівське (обидва – Донецька область), Єфремівське (Харківська область), Роменське (Сумська область), Солотвинське (Закарпатська область), Дрогобицьке (Львівська область), Долинське, Болехівське (обидва – Івано-Франківська область), Генічеське (Херсонська область).

Фосфатидна сировина: Слов'яно-Бахмутське (Донецька обл.), Ізюмське (Харківська обл.), Незвиське (Івано-Франківська обл.), Кролевецьке (Чернігівська обл.), Стремигородське (Житомирська область).

Карбонатна сировина: крейда – Райгородське, Голосняківське (обидва – Слов'янський район Донецької обл.), Білогорівське, Лисичанське (Луганська обл.); вапняк – Краснощокінське (околиця м. Красний Кут Луганської обл.), Дубовецьке (Галицький район Івано-Франківської області).

Барит: Беганське, Берегівське, Рахівське, Лопошське — околиця с. Кваси Рахівського району (всі – Закарпатська обл.), Лостунське (верхів'я р. Чорний Черемош), Мокроволноваське, Камишеवासьке, Іскрівське, Дальнє, Тепле (всі – Донецької області).

Борні руди (турмалін і домортъерит): Вигорлат-Гутиньське пасмо, Чоп-Мукачівська западина, Керченський півострів (оз. Чокракське), Бахмутська западина.

Природна мінеральна фарбова сировина: глинисті вохри (переважно жовтий і червоний колір) – Яснополянське (поблизу Краматорська Донецької обл.), Марківське (Луганська обл.), Сухокам'янське (Ізюмський район Харківської обл.), Криворізьке, Кам'янське (Сумська обл.), Новоселицьке, Чернянське (обидва – Виноградівський район Закарпатської обл.), Іршавське (Закарпатська обл.);

залізоокисні фарбові руди – Криворізьке (вишнево- або бурувато-червоний колір), Кам'янське Сумської обл. (коричнево-бурого кольору), Рівненське, Костопільське, Сарненське (Рівненська обл.), Сімпільське (Чернігівська обл.);

карбонатна фарбова сировина (коричневий колір) – Наниківське та Імаретське (Білогірський район АРК), Арматлуське (Бахчисарайський район АРК), Кам'янка (біля с. Ільниця Іршавського району), Ільниця (поблизу Іршави), Ділок (за 12 км, на схід від Мукачево) – всі Закарпатська обл., зелені глауконітові піски – Мокротинське (Жовківський район Львівської обл.), річище р. Дністер у Хмельницькій обл.

Графіт: Завалівське (Кіровоградська обл.), Петрівське (Кіровоградська обл.), Маріупольське.

Основна хімія.

Виробництво азотних добрив – на базі коксохімії: Горлівка (азотно-туковий завод), Дніпродзержинськ (азотно-туковий завод); на базі природного газу: Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає гранульовану аміачну селітру), Черкаси, Рівне.

Виробництво фосфатних добрив: Одеса (суперфосфатний завод), Вінниця (суперфосфатний завод, хімічний завод, де є цех грануляції суперфосфату), Суми (виробниче об'єднання «Хімпром», де вперше в колишньому СРСР почали виробляти кормові знефторені фосфати), Костянтинівка (найбільший у колишньому СРСР суперфосфатний цех).

Виробництво калійних добрив: Калуш, Стебник.

Виробництво сірчаної кислоти: Суми, Вінниця, Одеса, Костянтинівка.

Виробництво азотної кислоти: Донецьк (завод синтетичної азотної кислоти).

Виробництво соди: Красноперекопськ (ЗАТ «Кримський содовий завод»); у Слов'янську (виробниче об'єднання «Хімпром») та Лисичанську (содовий завод) підприємства з виробництва соди не працюють.

Виробництво броду: Саки (бромний завод), Красноперекопськ (бромний завод).

Промисловість органічного синтезу (хімія органічного синтезу):

Северодонецьк, Лисичанськ, Горлівка, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Бердянськ, Миколаїв, Івано-Франківськ.

Виробництво полімерних матеріалів.

Виробництво пластмас і синтетичних смол: Донецьк, Запоріжжя, Луцьк, Черкаси (виробниче об'єднання «Азот» виробляє іонообмінні смоли), Северодонецьк.

Виробництво пластмас: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Виробництво хімічних волокон і ниток: Київ (виробниче об'єднання «Хімволокно» випускає віскозне і капронове волокно), Черкаси, Чернігів, Житомир, Сокаль.

Виробництво капролактаму, поліетилену, поліхлорвінілових смол, полістиролу, вінілацетату: Горлівка (виробниче об'єднання «Стирол» випускає полістирол), Калуш (виробниче об'єднання «Хлорвініл» випускає поліхлорвінілові смоли), Первомайський (Харківська обл., виробниче об'єднання «Хімпром» випускало поліхлорвініл; в даний час не працює), Северодонецьк (виробниче об'єднання «Азот» випускає капролактаму, вінілацетат, поліетилен), Дніпродзержинськ (виробниче об'єднання «Азот» випускає полістирол, поліхлорвініл), Черкаси.

Переробка полімерних матеріалів.

Виробництво шин: Дніпропетровськ (виробниче об'єднання «Дніпрошина»), Біла Церква (виробниче об'єднання «Росава» з виробництва шин і гумоазбестових виробів), Бровари.

Гумоазбестова промисловість: Біла Церква, Копичинці (Тернопільська обл.), Дубно (Рівненська обл.), Суми, Одеса, Горлівка, Донецьк, Луцьк, Чернівці.

Вироби з пластмаси: Дніпропетровськ, Прилуки, Харків.

Переробка пластмас: Сімферополь, Бровари, Київ, Луцьк.

Лакофарбова промисловість: Дніпропетровськ, Маріуполь, Донецьк, Харків, Кривий Ріг, Київ, Ніжин, Львів, Борислав, Одеса, Мелітополь, Гуляйполе, Кіровоград, Мала Виска (Кіровоградська обл.), Рубіжне (Луганська обл., анілінофарбовий завод), Чернівці.

Хіміко-фотографічна промисловість: Шостка (випускало кіно-, фото- та магнітну плівку для всього СРСР, на тепер припинило своє існування).

Побутова хімія: Хмельницький, Рівне, Коростень, Славута, Конотоп (Сумська обл.), Ужгород, Сімферополь, Могилів-Подільський, Кременець, Луцьк, Чернівці.

Нафтохімічна промисловість: Львів, Херсон, Бердянськ, Дзержинськ, Дрогобич, Івано-Франківськ, Київ.

Науково-дослідні та проектні установи хімічної і нафтохімічної промисловості: Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектний інститут хімічної промисловості (Харків), Всесоюзний (колишній) науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут нафтопереробної і нафтохімічної промисловості (Київ), Науково-дослідний інститут основної хімії (Харків), Український науково-дослідний інститут пластмас (Донецьк) та ін.

ДОДАТОК 10.

Легка промисловість України

Виробництво бавовняних тканин і пряджі: Херсон, Тернопіль, Донецьк (усі бавовняні комбінати), Київ, Нововолинськ (Волинська обл.), Долина (Івано-Франківська обл.), Макіївка (Донецька обл.), Полтава, Львів (усі бавовнопрядильні фабрики), Чернівці (текстильне об'єднання), Нікополь (ниткова фабрика).

Виробництво вовняних тканин: Луганськ (тонкосуконний комбінат), Чернігів (камвольно-суконний комбінат), Дунаївці (Хмельницька обл.), Одеса (обидві – вовняні фабрики), Кривий Ріг (вовнопрядильна фабрика).

Виробництво шовкових тканин: Київ, Дарниця, Черкаси (усі – шовкові комбінати), Луцьк (фабрика меланжевих шовкових тканин).

Виробництво лляних тканин: Рівне, Житомир (обидва-льонокомбінати), Радомишль, Овруч (Житомирська обл.), Стара Вишівка (Волинська обл.), Калуш (Івано-Франківська обл.) – усі заводи первинної обробки льону.

Виробництво трикотажних виробів: Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Львів, Запоріжжя, Чернівці, Ужгород, Миколаїв (в усіх – трикотажні фабрики), Горлівка (фабрика трикотажного полотна), Мукачеве (фабрика білизняного трикотажу), Орджонікідзе (Дніпропетровська обл., трикотажна фабрика). *Виробництво панчішно-шкарпеткових виробів:* найбільші центри Київ, Харків, Чернівці, Донецьк, Львів, Житомир, Рубіжне.

Швейна промисловість: Київ (швейне об'єднання «Україна»), Харків (швейне об'єднання), Одеса (швейне об'єднання), Львів (виробниче об'єднання «Маяк»), Дрогобич (виробниче об'єднання «Зоря»), Чернівці (виробниче об'єднання), Переяслав-Хмельницький, Миколаїв, Кіровоград, Луганськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Донецьк (у всіх швейні фабрики).

Шкіряна промисловість: Львів, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Чернівці, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Бердичів, Коростишів (Житомирська обл.), Ірпінь, Васильків (Київська обл.), Ромни, Глухів (Сумська обл.), Дніпропетровськ, Слов'янськ, Сімферополь (шкіргалантерейна фабрика), Вознесенськ (Миколаївська обл.).

Виробництво взуття: Луганськ, Київ, Львів, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Васильків, Миколаїв, Бердичів, Запоріжжя, Мукачеве, Лубни (Полтавська обл.).

Хутрова промисловість: Тисмениця (Івано-Франківська обл. виробниче об'єднання «Тисмениця»), Харків (хутрове виробниче об'єднання), Заліщики (Тернопільська обл.), Івано-Франківськ, Львів, Жмеринка (Вінницька обл.), Житомир, Київ, Дніпродзержинськ, Одеса, Чигирин (Черкаська обл.), Прилуки.

Науково-дослідні установи легкої промисловості: Український науково-дослідний інститут текстильної промисловості, Український науково-дослідний інститут по переробці штучних і синтетичних волокон, Український науково-дослідний інститут швейної промисловості, Науково-дослідний інститут шкіряно-взуттєвої промисловості, Київський технологічний інститут легкої промисловості (усі – в Києві).

ДОДАТОК 12.

Лісовиробничий комплекс (ЛВК)

Лісозаготівля:

Лісопилна промисловість: в Карпатах – Чернівці, Берегомет (Чернівецька обл.), Вигода, Надвірна (Івано-Франківська обл.), Сколе, Стрий (Львівська обл.), Рахів, Свалява (Закарпатська обл.); в Поліссі – Ківерці, Костопіль, Сарни, Ковель.

Механічна обробка деревини:

Фанерна промисловість: зосереджені переважно в Західному регіоні України – Львів, Костопіль (Рівненська обл.), Чернівці, Київ.

Виробництво деревно-стружкових плит (ДСП) сконцентроване в таких центрах, як Костопіль, Свалява, Київ та інші.

Виробництво сірників: смт. Березне (Рівненська обл.).

Меблева промисловість: найбільші підприємства розташовані у Києві, Харкові, Львові, Мукачеві, Одесі, Луганську, Донецьку.

Хімічна переробка деревини:

Підприємства целюлозно-паперової промисловості є в Києві (картонно-паперовий комбінат), Рахові (картонна фабрика), Херсоні (целюлозний завод), Ізмаїлі (целюлозно-картонний завод), Корюківці Чернігівської обл. (фабрика технічних паперів), Малині Житомирської обл. (паперова фабрика), Понинці (Хмельницька обл.), Рубіжному (картонно-тарний комбінат, Луганська обл.).

Лісохімічний підкомплекс включає в себе гідролізу, дубильно-екстрактну промисловість, гідроенергетичне (суха перегонка деревини), каніфольно-терпентинне, хвойно-ефірне і дьогте-курільне виробництво.

Основними центрами лісохімії є Київ, Коростень (Житомирської обл.), Славути (Хмельницької обл.), Великий Бичків, Свалява, Перечин (Закарпатської обл.), Вигода (Івано-Франківської області).

ДОДАТОК 13.

Децентралізація, або реформа децентралізації — це реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що розпочалася у 2014-му році, основною метою якої є створення умов для формування ефективної і відповідальної місцевої влади, здатної забезпечити комфортне та безпечне середовище для проживання людей по всій території України. Реформа передбачає не просто передачу повноважень та ресурсів від державних органів органам місцевого самоврядування, а й створення базового суб'єкта місцевого самоврядування — спроможної територіальної громади.

Напрямок і логіка реформи місцевого самоврядування були визначені в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженій Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року. З часу затвердження Концепції було сформовано базову правову рамку для проведення реформи, яка включає такі основні напрями: адміністративно-територіальна реформа, фіскальна децентралізація, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, реформа державної регіональної політики тощо^[1].

З 2015 року в Україні в рамках реформи децентралізації формувалися об'єднані територіальні громади, на основі яких у 2020 році було сформовано новий адміністративно-територіальний устрій.

Території територіальних громад формують райони, декілька районів утворюють області. Станом на 2021 рік в Україні нараховується 1469 громад, сформованих шляхом об'єднання сіл, селищ і міст. Міські громади міст Києва та Севастополя, а також Чорнобильська зона відчуження мають особливий статус і не входять до складу жодного району та області. Автономна Республіка Крим поки що не поділена на громади.

Основними ознаками територіальної громади є спільна територія існування, наявність спільних інтересів місцевого значення, соціальна взаємодія членів громади в процесі забезпечення цих інтересів, психологічна самоідентифікація кожного члена з громадою, спільна комунальна власність, сплачування комунальних податків.

За чинною конституцією території громад не є адміністративно-територіальними одиницями, проте мають окремі коди КАТОТТГ.

Територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище міського типу, — селищною, центром якої визначено село, — сільською.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, ухваленою Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року, громади визначено адміністративно-територіальними одиницями базового рівня.

ДОДАТОК 14.

Транспортний комплекс

Основні залізничні магістралі:

- Москва-Харків-Сімферополь
- Донецьк-Куп'янськ-Москва
- Донецьк-Харків-Курськ-Москва
- Одеса-Київ-Москва
- Москва-Курськ-Харків-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Хелм
- Москва-Конотоп-Київ-Львів-Чоп-Західна Європа
- Львів-Перемишль
- Одеса-Роздільна-Тираспіль-Кишинів
- Кривий Ріг-Дніпропетровськ-Дебальцеве
- Київ-Дніпропетровськ-Донецьк
- Харків-Дніпропетровськ-Херсон

Великі залізничні вузли:

Київ, Харків, Лозова, Фастів, Ясинувата, Волноваха, Дебальцеве, Жмеринка, Ковель, Шепетівка, Синельникове, Знам'янка, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Полтава, Бахмач, Конотоп, Джанкой, Мелітополь, Коростень, Козятин, Львів, Стрий, Ворожба, ім. Тараса Шевченка (м. Сміла, Черкаська обл.), Сарни, Здолбунів, Синельникове, Іловайськ.

Головні сортувальні станції: Основа (у Харкові), Нижньдніпровськ-Вузол (у Дніпропетровську), Дарниця (у Києві), Ясинувата (поблизу Донецька).

Головні автомобільні магістралі міждержавного значення:

- Москва-Київ-Львів-Ужгород-Західна Європа
- Москва-Харків-Сімферополь-Севастополь
- Київ –Харків-Ростов-на-Дону
- Одеса-Київ-Санкт-Петербург
- Одеса-Миколаїв-Херсон-Мелітополь-Маріуполь-Ростов-на-Дону
- Київ-Ковель-Люблін
- Краків-Львів-Сарни-Барановичі
- Брест-Ковель-Луцьк-Тернопіль-Чернівці-Бухарест
- Львів-Люблін-Варшава
- Одеса-Тираспіль-Кишинів
- Харків-Полтава-Кременчук-Кіровоград-Кишинів
- ***Трубопровідний транспорт***
- *Газопроводи (транзитні):*
- Союз
- Братерство (Долина-Словаччина-Чехія)
- Уренгой-Помари-Ужгород-Західна Європа
- Дашава-Київ-Москва
- Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига
- Шебелика-Полтава-Москва
- Шебелинка-Дніпропетровськ-Кр.Ріг-Кишинів

Нафтопроводи (транзитні):

- Дружба
- Самара-Лисичанськ-Кременчук-Херсон (з відгалуженням на Одесу)
- Баку-Супса-Одеса-Броди-Гданськ

- Грозний-Луганськ-Лисичанськ

Аміакопровід: Тольятті-Горлівка-Одеса

Етіленопровід: Калуш-Тисауйварош

Водний транспорт

Чорноморські порти: Одеса, Іллічівськ, Південний, Миколаїв, Херсон, Севастополь, Ялта, Феодосія, Євпаторія, Очаків, Скадовськ, Білгород- Дністровський.

Азовські порти: Маріуполь, Бердянськ, Керч, Генічеськ. *Дунайські*

порти: Рені, Ізмаїл, Кілія, Усть-Дунайськ (Вилкове). *Паромні*

переправи:

- Іллічівськ-Варна (Болгарія)
- Одеса-Батумі-Поті (Грузія)
- Одеса-Хайфа (Ізраїль)
- Керчь-Тамань (Росія)
- Євпаторія-Трабзон (Туреччина)
- Іллічівськ-Стамбул (Туреччина)

Річкові порти:

На Дніпрі: Київ, Канів, Черкаси, Кременчук, Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Нікополь, Нова Каховка, Херсон.

На Десні: Чернігів.

На Південному Бугу: Миколаїв.

На Дністрі: Білгород-Дністровський.

ДОДАТОК 15.

Рекомендований план характеристики економічного району

2. Оцінка ЕГП та СГП району (загальні відомості про район, площа, склад, особливості формування, спеціалізація, історичні особливості формування).
3. Оцінка природних умов та ресурсів для розвитку економіки району.
4. Оцінка демографічної ситуації в районі (населення, розселення та трудові ресурси).
5. Загальна характеристика господарства району.
  - а) характеристика промисловості;
  - б) характеристика сільського господарства;
  - в) характеристика транспорту;
  - г) характеристика невиробничої сфери;
6. Суспільно-географічні мезорайони. Господарські вузли та центри.
7. Суспільно-географічні зв'язки із іншими районами та країнами.
8. Проблеми та перспективи розвитку району.

Навчально-методичне видання
Чернюк Ганна Володимирівна
Любинська Інна Борисівна

Географія України (частина III):
Робочий зошит для практичних занять
для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
та спеціальності 106 Географія

Підписано до друку 26.10.2021 р. Формат 60*84/8. Папір офсетний.

Друк трафаретний. Умов. друк. арк. 13,02. Обл.-вид. арк. 3,51
Наклад 10 прим. Макет та друк – ВПП “Апостроф”,
вул. Уральська, 2, м. Кам’янець-Подільський, Україна, 32300